

AKTUALIZACE STRATEGIE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ČR

2. PRACOVNÍ VERZE PRO VEŘEJNOU DISKUSI

Září 2009

OBSAH

1	ÚVOD	4
1.1	ZÁKLADNÍ INFORMACE O SUR ČR A JEJÍ AKTUALIZACI	4
1.2	VEŘEJNÁ DISKUSE	5
2	UDRŽITELNÝ ROZVOJ ČR JAKO SOUČÁST EVROPSKÉ BUDOUCNOSTI	6
3	STRATEGICKÁ VIZE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ČR	8
4	PRIORITY A CÍLE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE ČR	9
4.1	PRIORITNÍ OSA 1: SPOLEČNOST, ČLOVĚK A ZDRAVÍ	9
4.2	PRIORITNÍ OSA 2: EKONOMIKA A INOVACE	18
4.3	PRIORITNÍ OSA 3: ROZVOJ ÚZEMÍ	25
4.4	PRIORITNÍ OSA 4: KRAJINA, EKOSYSTÉMY A BIODIVERZITA	31
4.5	PRIORITNÍ OSA 5: STABILNÍ A BEZPEČNÁ SPOLEČNOST	37
5	IMPLEMENTACE SUR ČR	48
5.1	ZÁKLADNÍ PRINCIPY IMPLEMENTACE	48
5.2	PRINCIPY UDRŽITELNÉHO ROZVOJE	48
5.3	PRACOVNÍ SKUPINA PRO IMPLEMENTACI SUR ČR	51
5.4	DALŠÍ AKTIVITY K ZAJIŠTĚNÍ IMPLEMENTACE SUR ČR	52
5.5	DALŠÍ AKTUALIZACE SUR ČR	52
6	MONITOROVÁNÍ SUR ČR	54
6.1	ZÁKLADNÍ PRINCIPY MONITORINGU	54
6.2	SLEDOVÁNÍ PLNĚNÍ SUR ČR	54
6.3	INDIKÁTORY UDRŽITELNÉHO ROZVOJE	55

Úlohou Strategie udržitelného rozvoje České republiky (dále také „SUR ČR“) je vytvořit konsensuální rámec pro zpracování dalších materiálů koncepčního charakteru (sektorových politik či akčních programů) a být tak důležitým východiskem pro strategické rozhodování v rámci jednotlivých resortů i pro meziresortní spolupráci a spolupráci se zájmovými skupinami.

V České republice byla usnesením vlády č. 1242 ze dne 8. prosince 2004 schválena Strategie udržitelného rozvoje České republiky. Její základní úlohou bylo upozornit na existující a potenciální problémy, jež by mohly ohrozit přechod ČR k udržitelnému rozvoji, a iniciovat opatření, jak těmto hrozbám předejít nebo alespoň zmírnit.

Stav v jednotlivých oblastech udržitelného rozvoje v ČR je sledován pomocí sady indikátorů a výsledky jsou pravidelně publikovány v situačních zprávách ke Strategii udržitelného rozvoje ČR. Jak vyplývá z aktuální 3. Situační zprávy (2009), v některých sledovaných oblastech došlo ke zlepšení (např. pokrytí ČR územně plánovací dokumentací obcí), v mnoha ukazatelích však přetrvává nepříznivý vývoj (struktura ekonomiky, biodiverzita, korupce atd.).

Orgánem, odpovědným za přípravu SUR ČR – včetně její aktualizace – je Rada vlády pro udržitelný rozvoj (RVUR) – SUR ČR je schvalována Vládou ČR. Pro účely Aktualizace byl v rámci RVUR zřízen Řídící výbor pro aktualizaci, vedený zástupcem Ministerstva financí. Aktualizace stávající SUR ČR (schválené vládou v roce 2004) byla zahájena v roce 2007.

Na základě výše zmíněného usnesení přistoupila Rada vlády pro udržitelný rozvoj (dále také „RVUR“ či „Rada“) v roce 2007 k aktualizaci Strategie udržitelného rozvoje ČR.

Aktualizace si klade za cíl určit možné hrozby (sociální, ekonomické a environmentální) pro dalšího vývoj České republiky a zároveň najít cesty (nástroje), jak se těmto hrozbám vyhnout s maximálním možným využitím synergií mezi sociální, environmentální a ekonomickou oblastí. Aktualizovaná Strategie udržitelného rozvoje ČR se nesnaží nahradit jednotlivé sektorové koncepce, strategie a politiky. Cílem dokumentu je vymezit klíčová témata a problémy udržitelného rozvoje České republiky a nalézt příslušná opatření k jejich řešení – tato opatření mohou být obsažena v již existujících a schválených koncepčních dokumentech. Aktualizace má tak napomoci vzájemné provázanosti opatření, která jsou obsažena v různých strategických sektorových dokumentech a příp. indikovat problémy, pro které zatím neexistují odpovídající politiky a opatření.

Práce na aktualizaci byly zahájeny v době, kdy rozsah a důsledky globální ekonomické situace v ČR nebyly zřejmé. S postupným růstem negativních vlivů globální ekonomické recese na českou společnost byly priority a cíle, navržené v aktualizaci, podrobeny revizi při zohlednění této situace. Lze konstatovat, že navržené priority a cíle jsou v dlouhodobém horizontu platné bez ohledu na aktuální ekonomický vývoj. Naopak značná část z nich by měla vést ke snížení rizik zásadních negativních celospolečenských výkyvů a změn.

1.2

VEŘEJNÁ DISKUSE

Překládaný text je určen k diskusi s odbornou veřejností, jejímž cílem je získat názor a komentáře především k tématům a problémům, které byly identifikovány jako zásadní z hlediska udržitelného rozvoje České republiky.

Na základě veřejné diskuse (září 2009) a meziresortního projednání (říjen 2009) bude text upraven tak, aby bylo možné jej předložit ke schválení vládě ČR v listopadu 2009.

Další informace o dosavadním průběhu zpracování aktualizace včetně souvisejících dokumentů naleznete na www.mzp.cz/sur.

Evropská rada přijala v roce 2001 v Göteborgu první Strategii udržitelného rozvoje EU. Ta byla doplněna v roce 2002 vzhledem ke Světovému summitu OSN (Johannesburg, 2002) a v roce 2006 pak přijata jako Obnovená strategie udržitelného rozvoje EU¹. Dokument identifikuje přetrvávající neudržitelné trendy ve vztahu ke změně klimatu, užití energie, veřejnému zdraví, chudobě a sociálnímu vyloučení, demografickým tlakům a stárnutí společnosti, nakládání s přírodními zdroji, ztrátě biodiverzity, dopravě a užití území. Tyto trendy musí být změněny, aby bylo dosaženo trvale udržitelného rozvoje.

Globálním cílem obnovené strategie je zlepšení života současné generace i generací budoucích cestou vytvoření udržitelných komunit schopných efektivně užívat zdroje a odblokovat ekologický a sociální inovační potenciál nutný k zajištění ekonomické prosperity, ochrany životního prostředí a sociální soudržnosti.

Od této strategické vize jsou odvozeny globální cíle:

- a) Ochrana životního prostředí (ekosystémy, biodiverzita, zdroje, udržitelná výroba a spotřeba),
- b) Sociální rovnost a soudržnost (sociální soudržnost, zdraví, bezpečnost, práva, stejná příležitost, kulturní diversita),
- c) Ekonomická prosperita (prosperita, inovace, znalosti, eko-efektivita, životní standard, zaměstnanost),
- d) Mezinárodní odpovědnost (stabilní demokratické instituce, mír, bezpečnost, svoboda, globální udržitelnost, mezinárodní závazky).

Obnovená strategie udržitelného rozvoje EU uvádí základní principy tvorby strategie. Dokument dále obsahuje následující klíčové výzvy (témata udržitelného rozvoje):

- 1) Globální změna klimatu a čistší energie (obecný cíl: Zmírnit změnu klimatu, související náklady a nepříznivé důsledky pro společnost a životní prostředí).
- 2) Udržitelná doprava (obecný cíl: Zajistit, aby naše dopravní systémy byly v souladu s hospodářskými, sociálními a environmentálními potřebami společnosti a současně měly co nejmenší nežádoucí dopady na hospodářství, společnost a životní prostředí.)

¹ Tj. Renewed EU Sustainable Development Strategy

- 3) Udržitelná výroba a spotřeba (obecný cíl: Podporovat udržitelné modely spotřeby a výroby).
- 4) Ochrana a management přírodních zdrojů (obecný cíl: Zlepšení řízení přírodních zdrojů a zabránění jejich nadměrnému využívání s oceněním hodnoty schopností ekosystémů).
- 5) Veřejné zdraví (obecný cíl: Podpora dobrého veřejného zdraví s rovnými podmínkami a zlepšení ochrany před zdravotními hrozbami).
- 6) Sociální inkluze, demografie a migrace (obecný cíl: Zohledněním mezigenerační solidarity a solidarity uvnitř generací vytvořit společnost podporující sociální začlenění a zajistit a zlepšit kvalitu života občanů jako předpoklad trvalého individuálního blahobytu).
- 7) Globální chudoba a výzvy udržitelného rozvoje (obecný cíl: Aktivně podporovat udržitelný rozvoj na celém světě a zajistit, aby vnitřní a vnější politiky Evropské unie byly v souladu s globálním udržitelným rozvojem a jejími mezinárodními závazky).

Dokument dále navrhuje průřezové politiky v oblastech výchovy a vzdělávání a výzkumu a vývoje.

Strategie má být revidována nejpozději v roce 2011. Již předtím byla připravena zpráva o hodnocení pokroku Strategie udržitelného rozvoje EU (2007), která posuzuje výsledky dosažené vzhledem ke klíčovým cílům a identifikuje politické iniciativy na úrovni EU a členských států. Srovnávacím rokem je 2000. Strategickým cílem má být rostoucí konvergence mezi jednotlivými členskými státy (veřejný a soukromý sektor, občanská společnost).

Dokument hodnotí pokrok dosažený na všech úrovních vzhledem k jednotlivým klíčovým výzvám. Zpráva konstatuje, že bylo dosaženo pouze dílčích úspěchů (změna klimatu, čistá energie). Priority stanovené v červnu 2006 zůstávají v platnosti. Jak výsledky ukazují, trvalá pozornost musí být věnována implementaci strategie ve všech prioritních oblastech.

Níže uvedená strategická vize definuje žádoucí stav ČR v roce 2030 (časový horizont SUR), kdy ČR bude společností, jejíž prosperita stojí na vzájemné vyváženosti oblasti ekonomické, sociální a environmentální. K dosažení tohoto stavu vedou navrhované prioritní osy a cíle. Tato vize dále předpokládá, že:

- ČR je země se stabilně se vyvíjející znalostní a post-industriální ekonomikou se snižující se materiálovou náročností, jejíž výkonnost postupně dosahuje průměru EU.
- Vysoký stupeň sociální soudržnosti je dán fungující ekonomikou, demokratickým politickým systémem, participací občanů na rozhodování, funkčními rodinami, efektivními a finančně udržitelnými systémy vzdělávání, zdravotní péče a sociálního pojištění, rovnováhou mezi populační dynamikou a imigrací.
- ČR je společností, naplňující materiální a duchovní potřeby jednotlivce při minimalizaci sociální exkluze a patologických forem sociálního chování (kriminalita, násilí na slabších, příživnictví, korupce, politický extrémismus, xenofobie a rasismus).
- ČR je flexibilní společností, schopnou včas rozpoznat možná vývojová rizika a racionálně reagovat na neočekávané změny a zrychlující se dynamiku globálního vývoje.
- ČR je společností vzdělaných, odpovědných a aktivních občanů, kteří pro ekonomiku představují flexibilní a výkonné lidské zdroje, preferují zdravý životní styl a uvědomělou spotřebu.
- Ekonomické aktivity včetně dopravy efektivně využívají dostupné - obnovitelné i neobnovitelné – přírodní zdroje a jsou realizovány s minimálními negativními vlivy na lidské zdraví a přírodní ekosystémy.
- Odpovědné využívání území vytváří podmínky pro vyvážený a harmonický rozvoj obcí a regionů, který vede ke zvyšování územní soudržnosti a úrovně kvality života všech obyvatel.
- Zemědělská produkce, lesní a vodní hospodářství jsou dostatečně stabilní vzhledem k variabilitě globálního a regionálního klimatu.
- Svou zahraniční politikou se ČR řadí mezi země, které přispívají ke stabilitě v regionálním (EU) a globálním měřítku (aktivní spolupráce v OSN a dalších organizacích), čemuž odpovídá rozsah a zaměření zahraniční pomoci.

Priority a cíle udržitelného rozvoje jsou řazeny do následujících pěti prioritních os:

- Prioritní osa 1: Společnost, člověk a zdraví
- Prioritní osa 2: Ekonomika a inovace
- Prioritní osa 3: Rozvoj území
- Prioritní osa 4: Krajina, ekosystémy a biodiverzita
- Prioritní osa 5: Stabilní a bezpečná společnost

Tyto osy reprezentují klíčové oblasti, jejichž udržitelný rozvoj je Aktualizací řešen. Každá prioritní osa obsahuje (i) popis hlavních problémů v dané oblasti, (ii) návrh priorit a cílů. Při hledání optimální struktury a problémové skladby os bylo snahou zachytit vzájemné vazby (synergické i negativní), které mezi jednotlivými oblastmi existují.

4.1 *PRIORITNÍ OSA 1: SPOLEČNOST, ČLOVĚK A ZDRAVÍ*

4.1.1 *Klíčová témata*

Životní podmínky

Ekonomický rozvoj je nutné vnímat jako jednu z nutných podmínek pro zvyšování kvality života a posilování jeho udržitelnosti. Platí však i opačný vztah – kvalita a udržitelnost života je jedním z důležitých faktorů ekonomického rozvoje. Ideální proporce mezi důrazem na ekonomický rozvoj na jedné straně, a kvalitu a udržitelnost života na straně druhé, však dosud neexistují.

Životní podmínky, které v České republice prošly za uplynulých 20 let výraznou změnou, ovlivňuje zejména právní rámec a vynutitelnost práva, lidský potenciál a jeho motivace k práci, chod hospodářského mechanismu, spravedlivá míra rozdělování zdrojů a práce, fungování veřejné správy, míra zátěže životního prostředí, udržování makroekonomické stability podporující úspory, investice a tvorbu nových pracovních míst, zdravá monetární a fiskální politika. To vše ovlivňuje sociální soudržnost a životní podmínky v zemi.

Ty jsou ovlivňovány rozsahem a účinností sociální politiky státu a veřejné správy, která i přes pozitivní trend neodpovídá současným potřebám. Rozsah, kvalita a dostupnost sociálních služeb zaostává za poptávkou i soudobými evropskými trendy. Stav narůstající sociální exkluze ovlivňuje hodnoty soudobé společnosti. Lidé vyloučení z hlavního společenského

proudu jsou vázáni na často nedostatečný lokální trh práce, vymykají se sociální kontrole, ztrácejí vzory jednání většinové společnosti. Mezi osoby ohrožené sociálním vyloučením přibývají lidé v důsledku velké zadluženosti, rodiče samoživitelé, početné rodiny, rodiny s jedním příjmem, dlouhodobě nezaměstnaní, mladí lidé, starší osoby i lidé se zdravotním postižením. Na tento trend s potřebným a účinným efektem zatím nenašel odpověď stát i obce, včetně základních sociálních institucí, kterými jsou rodina, církev, politické strany, ale i legální trh práce a systém vzdělávání.

Trvale roste význam majetku a náplně volného času podle zájmů a koníčků. Naopak klesá především vnímání významu „být užitečný druhým lidem a významu veřejně prospěšné činnosti. Klesá také vnímání významu demokracie jako důsledek zkušeností s naším politickým systémem, politickou kulturou a pozicí občana v tomto systému.

V hodnotové stupnici mládeže roste význam ekonomické prosperity, kariéry jako prostředku k získání majetku, materiálních hodnot a smyslového života a jeho prožitků, včetně drog. Klesá význam odpovědnosti za druhé, současně ale klesá význam sebezdokonalování i obecného smyslu života a společných idejí, které překračují význam jednotlivce. Neutěšený stav v oblasti mravního vědomí u mladé generace ukazuje výrazný deficit ve schopnosti odlišit to, co je morální a nemorální.

Významnou součástí životních podmínek je životní prostředí. K největším problémům České republiky v oblasti kvality ovzduší patří vysoké úrovně znečištění ovzduší suspendovanými částicemi PM₁₀² a PM_{2,5}, benzo(a)pyrenem a přízemním ozonem. Stoupá podíl emisí znečišťujících látek ze sektorů tvořených neregulovanými malými zdroji znečišťování ovzduší (zejména oxidu siřičitého, oxidů dusíku a PM_{2,5} ze sektorů vytápění domácností a dopravy). Od roku 2000 emise znečišťujících látek spíše stagnují a kvalita ovzduší se začíná v některých ukazatelích zhoršovat. Trvalým problémem je ochrana podzemních vod před znečištěním zejména dusičnany z minerálních hnojiv. Z hlediska znečištění půdy lze konstatovat, že i přes pokles koncentrací dusičnanů v řadě profilů zůstávají koncentrace dusičnanů v některých oblastech na vysoké úrovni. Významná je také hluková zátěž obyvatel, zejména v sídlech. Kvalitní životní prostředí tvoří také zdravé ekosystémy poskytující škálu základních životodárných služeb (viz prioritní osa 4).

V souvislosti se zajišťováním bezpečnosti ČR je důležitá připravenost zdravotnictví k poskytování zdravotní péče při událostech, které přinášejí ohrožení veřejného zdraví ve velkém měřítku.

² PM₁₀ a PM_{2,5} je označení pro poléťavý prach, index označuje velikostní skupinu částic v µm. (tj. velikostní skupina obsahuje částice o velikosti menší než 10, respektive 2,5 µm).

Zdraví a životní styl

Očekávaná délka života při narození v ČR v posledních 20 letech trvale roste, nicméně je stále na nižší úrovni než ve vyspělých státech Evropy, podobně jako očekávaná délka života prožitého ve zdraví. Hlavními současnými zdravotními problémy u nás, stejně jako v ostatních průmyslově vyspělých zemích, jsou chronické neinfekční nemoci, zejména kardiovaskulární, zhoubné nádory, cukrovka a onemocnění dýchacího systému.

Vážným problémem je úrazovost, zejména u dětí a mladých dospělých. Česká republika se řadí mezi státy s nejvyšší úmrtností dětí v důsledku úrazů; úrazy jsou nejčastější příčinou úmrtí dětí a mladých dospělých a třetí nejčastější příčinou úmrtí v celé populaci.

Životní styl je v současnosti ve vyspělých zemích vnímán jako nejvýraznější ovlivnitelná determinanta zdravotního stavu jedince či populace. Prevalence kouření dospělé populace zůstává přes přijatá protikuřácká opatření víceméně stabilní a patří k průměrným v evropském kontextu. Problémem v ČR je zejména stoupající prevalence kuřáctví mladých dívek. Stravovací návyky české populace nejsou, přes některá zlepšení, uspokojivá. Navíc více než polovina české populace se dostatečně nevěnuje pohybové aktivitě. Spotřeba alkoholu v ČR se pohybuje kolem 10 litrů čistého alkoholu na osobu a rok a představuje jednu z nejvyšších ve světě. Nepříznivá je v tomto směru i situace u dětí a dospívajících, u kterých roste spotřeba alkoholu a prevalence opilosti. Výskyt rizikového užívání návykových látek je v ČR zejména u dospívajících a mladších generací vysoký v porovnání s okolními zeměmi a zeměmi západní Evropy. Celkově dochází k nárůstu užívání téměř všech druhů omamných psychotropních látek, zejména syntetických drog.

Důležitým ukazatelem zdravotního stavu populace je také duševní zdraví. Nárůst závažnosti problematiky duševního zdraví souvisí na jedné straně se stárnutím populace a prodloužováním naděje dožití a na straně druhé změnami životního tempa a měnícího se životního stylu. Podle odhadu Světové zdravotnické organizace má s duševním zdravím problémy 15-20 % evropské populace.

Zdůrazňování spotřeby i výroby a opomíjení neekonomických složek rozvoje (sociální a environmentální pilíř) představuje vážná rizika pro budoucí stabilitu. Problémem jsou dopady rostoucí spotřeby nejrůznějších produktů, stále rostoucí dopravy a zvyšující se zástavby krajiny. Vážným problémem je rovněž používání obrovského množství různých chemických látek, aniž by byly známy jejich účinky na lidské zdraví a životní prostředí. Materiálová náročnost ČR je vyšší než v ostatních nových členských státech EU a více než dvojnásobná ve srovnání s některými státy EU 15. Česká republika spotřebovává ročně větší množství přírodních zdrojů, než je kapacita zdrojů ČR.

Demografické aspekty a rodina

S rostoucí průměrnou délkou života je hlavní výzvou v souvislosti se stárnutím populace, tzv. úspěšné stárnutí, jehož hlavním cílem je podporovat a rozvíjet soběstačnost starších jednotlivců. Úspěšné stárnutí předpokládá aktivní zapojení jedince do společnosti, odvrácení nemoci a nesoběstačnosti a zachování odpovídající úrovně kognitivních a fyzických funkcí.

Demografické stárnutí je mylně považováno za negativní jev a tato problematika je často redukována pouze na nutnou reformu důchodového systému. Lze sledovat negativní přístup ke stárnutí populace, který je mnohdy spojen se stereotypním až ageistickým pohledem na starší lidi. Tento stav vzbuzuje obavy narušující mezigenerační soudržnost a vytváří prostor pro věkovou diskriminaci. Přehlíží se tak nejen potenciál starších lidí, ale také důsledky a možnosti společenského rozvoje.

Lze konstatovat, že česká rodina slábne. Současně dochází k oslabování soudržnosti jejich jednotlivých členů; postavení žen a dětí je zranitelnější než dříve. Z hlediska postavení žen na trhu práce došlo ke změnám ve smyslu jejich větší emancipace, nicméně toto postavení je stále obtížné v souvislosti s tradiční rolí matky a pečovatelky. Stávající situaci dokresluje i vysoká rozvodovost a velký podíl neúplných rodin s nezaopatřenými dětmi. Solidarita bezdětných s rodinami pečujícími o děti se vytrácí z postojů lidí i z podmínek, které stát spoluvytváří pro život rodin.

Ve většině evropských zemí a stejně tak i v ČR je pro funkci rodin důležitá slučitelnost rodičovské a profesní role, a to zejména v rodinách s dětmi, jejichž rodiče dosáhli vyššího vzdělání. Podmínky panující v ČR komplikují dobrou slučitelnost těchto rolí.

Podpora rodin ze strany státu, včetně státní správy a samosprávy na úrovni krajů a obcí, je v ČR deficitní jak z hlediska koncepčního, tak i zajištění institucionálního. Velké nedostatky lze najít především v oblasti služeb pro rodiny, které jsou většinou zajišťovány v rámci samostatné působnosti obcí a krajů a ve sféře nestátních neziskových organizací.

4.1.2

Priority a cíle

Priorita 1.1: Zlepšování podmínek pro zdravý život

Dobré podmínky pro život mají svůj významný sociální rozměr. Důraz je nutné klást na rozvoj služeb sociální prevence se snižováním sociálního vyloučení. Občanská společnost je tvořena občansky zralými jedinci; základem této zralosti je lidská slušnost, smysl pro spravedlnost, pro povinnost, odpovědnost atd. Výchova k mravním hodnotám a sociálnímu cítění je základem stability každé společnosti. Součástí péče o dobré

podmínky života je zajištění spravedlnosti ve zdraví, zlepšování kvality prostředí a snižování zdravotních a bezpečnostních rizik.

- **Cíl 1: Prostřednictvím etické výchovy podporovat stabilitu společnosti**

V oblasti etické výchovy mají význam mravní hodnoty, do kterých se integrují všechny ostatní hodnotové oblasti člověka. Cílem je pozitivní ovlivňování postojů, motivací hodnotového systému, norem a pravidel, výchova lidí schopných spolupráce a pozitivních vztahů s druhými. Prostřednictvím etické výchovy bude rozvíjeno a podporováno humánní jednání člověka, vytváření harmonických vztahů v rodinách a ve společnosti, mezi lidmi různých národností a mezi různými etnickými skupinami.

- **Cíl 2: Pozitivně ovlivňovat zdraví prostřednictvím sociálně-ekonomických determinant**

Sociálně ekonomické podmínky života, které jsou dány úrovní vzdělání, sociálním postavením, pracovními podmínkami, příjmy apod., významně ovlivňují zdraví. Pokračující sociální diferenciací společnosti může mít za následek nepříznivý dopad na zdraví znevýhodněných skupin populace. Cílem je zabránit zhoršování a naopak zlepšovat zdravotní stav znevýhodněných populačních skupin. Tento cíl souvisí zejména s tématem vzdělávání, ale také sociálního začleňování, chudoby, zaměstnanosti apod., která jsou řešena v prioritních osách 2,3 a 5.

- **Cíl 3: Rozvíjet sociální služby a jejich dosažitelnost v rámci sociální infrastruktury**

Je potřeba podporovat rozvoj služeb sociální prevence se snižováním rizika sociálního vyloučení rozvojem terénní sociální práce, služeb následné péče, krizové pomoci, tvorby vzdělávacích programů pro sociální kurátory, metodik pro práci s klientem, podpory mezi poskytovateli sociálních služeb, meziresortní spolupráce a zvyšováním informovanosti veřejnosti o těchto službách.

Je třeba zlepšit kvalitu života klientů sociálních služeb v pobytových zařízeních i mimo ně prostřednictvím nastavení sítě služeb podle jejich individuálních potřeb. Podporovat vzdělávání profesionálních pracovníků v oblasti sociálních služeb s cílem jejich zkvalitnění, včetně služeb při poskytování péče osobou blízkou. Rozvinout zejména v této oblasti formu dobrovolnictví, která je významnou silou podílející se na solidaritě a integraci společensky vyřazovaných sociálních skupin a přispívá k modernímu rozvoji komunitního života. Vybudovat za tímto účelem efektivní a udržitelnou dobrovolnickou infrastrukturu v České republice. S cílem zlepšit dostupnost sociálních služeb je nutné usilovat o rozvoj střednědobého plánování rozvoje sociálních služeb především na regionální úrovni, což souvisí s cílem 3 priority 3.2.

- **Cíl 4: Podporovat sociální začleňování znevýhodněných skupin obyvatel a snižování výskytu chudoby**

K naplňování tohoto cíle je třeba ozdravení lokálního trhu práce včetně podpory malých firem zaměstnávajících obyvatele tohoto území. Zvýšit zaměstnatelnost vyloučených osob. Uplatňovat koncentrovaný a komplexní přístup veřejné správy k vytváření podmínek pro silnější regionální ekonomiku a růst pracovních příležitostí na lokálním trhu práce, k stabilizaci místních komunit zlepšováním bydlení a životního prostředí.

Je potřeba podporovat vyšší participaci osob žijících v chudobě na systému dalšího vzdělávání a motivovat tyto osoby, aby sami cítily potřebu dále se učit a vzdělávat. Pomoci osobám žijícím v chudobě získat alespoň částečnou kvalifikaci a formalizovat tak jejich znalosti a dovednosti pomocí systému ověřování výsledků dalšího vzdělávání.

K naplňování cíle je také potřeba zlepšovat kvalitu předškolních a školních zařízení s cílem zabránit segregaci dětí z vyloučeného prostředí od dětí běžné populace. Pomáhat rodinám zvyšovat jejich kompetenci ke spolupráci se školou. Vytvářet dětem podmínky pro vzdělávání a pro vzdělávání jejich rodiče i děti motivovat.

Problémy vyloučeného území a sociálně vyloučených občanů je nutné chápat jako problémy celé společnosti a ne jako vnitřní problémy jejich komunity. Organizovat za tímto účelem svépomocné skupiny, rozvíjet dobrovolnictví a aktivní spolupráci s neziskovým sektorem. Tento cíl souvisí s cílem 3 priority 5.1.

- **Cíl 5: Snižovat zdravotní rizika související s negativními faktory životního prostředí a s bezpečností potravin**

Znečištění a poškození životního prostředí má řadu prokázaných negativních dopadů na zdraví. Podílí se například na vzniku závažných onemocnění jako astma, kardiovaskulární a nádorová onemocnění, způsobuje poškození imunitního, hormonálního a reprodukčního systému. Cílem je snižovat expozice chemickým látkám a fyzikálním faktorům ze životního prostředí a snižovat tak zdravotní rizika související se znečištěním ovzduší, vody, půdy a potravin, spolu s redukcí dalších negativních faktorů, jakou je např. hluková zátěž.

- **Cíl 6: Zdokonalit systém reakce státu na zdravotní a bezpečnostní rizika**

Je potřeba zdokonalit systém ochrany obyvatelstva a zajistit zdravotní péči o obyvatelstvo ohrožené jakýmkoliv typem mimořádné události. Je potřeba zajistit připravenost zdravotní péče pro všechny základní typy zdravotního ohrožení. Je nezbytné zdokonalovat systém varování a informování obyvatelstva, vyzkoušení orgánů krizového řízení a složek IZS ČR. Je třeba rozvíjet a podporovat integrovaný záchranný systém a jeho spolupráci

s dalšími subjekty na národní i mezinárodní úrovni při řešení bezpečnostních rizik.

Priorita 1.2: Zlepšování životního stylu a zdravotního stavu populace

V důsledku stávajícího životního stylu dochází k nárůstu chronických onemocnění. Je nezbytné zlepšovat zdravotní stav obyvatelstva a podporovat zdravý a udržitelný životní styl. To by mělo vést jak ke snížení výskytu rizikových faktorů životního stylu a k růstu kvality života, tak také ke snižování spotřeby a souvisejících negativních aspektů.

• Cíl 1: Zlepšit životní styl a zdravotní stav populace

Ve vyspělých státech s dobrou úrovní zdravotní péče se na ovlivnění zdraví nejvýrazněji podílí životní styl. Omezení zdravotních rizik životního stylu, zejména v oblasti výživy, kuřáctví, tělesné aktivity a stresu, je základem prevence závažných onemocnění, jako jsou kardiovaskulární, metabolická a nádorová.

Chronické nemoci, které tvoří největší položku v nákladech na zdravotnictví, jsou do značné míry preventabilní. Cílem je snížit výskyt chronických onemocnění v české populaci, zejména kardiovaskulárních a nádorových onemocnění, cukrovky a chorob pohybové a dýchací soustavy. Cílem je rovněž podstatně omezit výskyt a zdravotní důsledky duševních poruch prostřednictvím komplexních programů péče o duševní zdraví. Významná je také oblast úrazovosti, kde je třeba se zaměřit na prevenci dětských úrazů zejména aktivitami v rámci projektů podpory zdraví a využitím vzdělávacího systému.

Snížením výskytu těchto onemocnění tak budou vytvářeny předpoklady pro zachování současného trendu prodlužování průměrné délky života a postupné zvyšování podílu let života prožitých ve zdraví.

• Cíl 2: Snížit dopady spotřeby obyvatel ČR na ekonomickou, sociální a environmentální oblast

Cílem je snížit dopady spotřeby domácností jak na environmentální, tak i sociální a ekonomickou oblast prostřednictvím osvětových a výchovných prostředků na širokou veřejnost. V současnosti jsou domácnosti klíčovým přispěvatelem k problémům v daných oblastech a odhaduje se, že by se spotřeba domácností měla do roku 2030 zdvojnásobit; jako oblasti spotřeby domácností s největším dopadem jak na životní prostředí, tak na ekonomickou a sociální oblast, byly stanoveny konzumace jídla a pití, dopady spojené s užíváním budov (tj. spotřeba energií a zdrojů jako je voda) a osobní doprava. Cílem níže navržených opatření je snížení negativních dopadů právě v těchto klíčových oblastech.

- *Připravit osvětovou kampaň na podporu udržitelnějších vzorců spotřeby pro širší veřejnost.*

- *Naplňovat osvětou a výchovnou činností pro podporu udržitelné spotřeby v rámci Národní strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj a zvyšování povědomí obyvatelstva v oblasti udržitelné spotřeby.*
- *Podpořit projekty, které přispějí k přenosu informací o iniciativách udržitelné spotřeby a výroby na místní úrovni v ČR.*
- *Zavést sledování indikátorů udržitelné spotřeby a výroby na úrovni strategických cílů.*
- *Podpořit prosazení programů udržitelné spotřeby a výroby v podmínkách ČR.*
- *Realizovat opatření vyplývající z Akčního plánu udržitelné spotřeby a výroby a udržitelné průmyslové politiky.*

Priorita 1.3: Přizpůsobit politiky a služby demografickému vývoji a podpořit mezigenerační a rodinnou soudržnost

Vzhledem k předpokládanému demografickému vývoji je nevyhnutelné zintenzivnit přípravu na důsledky procesu stárnutí populace podporou aktivního stárnutí a zlepšováním péče o seniory. Tento proces je pro vyspělé země nevyhnutelný, lze jej však částečně zpomalit opatřeními ke zvýšení porodnosti.

Růst počtu a podílu starších lidí vyžaduje přizpůsobení služeb a produktů jejich potřebám a preferencím a přijetí opatření, která podpoří ekonomický růst. Strategie reagující na stárnutí populace by měla využít potenciálu starších osob a vytvořit mezigeneračně soudržnou a věkově inkluzivní společnost. Současně je žádoucí zvýšit efektivitu přijímaných opatření na podporu rodiny a souladu rodinného a pracovního života. Rodině je nutné navrátit skutečnou suverenitu při rozhodování o volbě životních strategií, čemuž musí odpovídat rodinná politika.

• ***Cíl 1: Zlepšit zdravotní stav seniorů a zvýšit kvalitu života ve stáří***

Pro dosažení podmínek pro zdravé, důstojné a aktivní stáří je zásadní strategický dlouhodobý společný postup mezi státní správou a územní samosprávou při vytváření podmínek a programů podporujících zdravé aktivní stárnutí a výměnu zkušeností a příkladů dobré praxe. Jde především o využití a rozšíření příkladů místní a regionální samosprávy mající vliv na kvalitu a dostupnost dopravy, bydlení, zdravotních a sociálních služeb, kulturní a volnočasové aktivity, bezpečnost a další služby důležité pro kvalitu života starších osob.

Vzhledem k demografickému vývoji je nutné maximálně zapojit seniory do aktivního života včetně prodloužení ekonomicky aktivního života a zvýšení míry zaměstnanosti u mladších seniorů (50 a více let), tj. podpora uplatnění a setrvání na trhu práce (soulad péče v rodině a zaměstnání, pečovatelským vstřícné podmínky, flexibilní pracovní doba, částečný úvazek, dostupnost komunitních a denních center, poradenských a dalších služeb). Problémem

stárnutí populace není jeho dopad na ekonomiku, jako spíše jeho interakce se situací na trhu práce a v penzijním systému. Úsilí proto musí směřovat k tomu, aby stárnutí a případný úbytek pracovní síly byl kompenzován zvýšením zaměstnanosti. Ekonomický dopad stárnutí populace bude do značné míry závislý na tom, jak bude využito přírůstků v délce života.

Společným jmenovatelem zdravotní péče ve vyšším věku by měla být snaha o zachování funkčního stavu organismu, zejména podporou zdravého životního stylu seniorů – výživa ve stáří, pohybová aktivita, prevence úrazovosti a zvýšení kvality života, nikoliv léčba jednotlivých nemocí. Je potřeba zajistit koordinaci jak zdravotních, tak sociálních služeb v přirozeném prostředí seniora, a jejich přizpůsobení potřebám seniorů a rodin (tj. efektivita, dostupnost, a koordinace těchto služeb na místní úrovni, podpora života a péče doma atd.).

Mezigenerační vztahy mají zásadní význam pro rozvoj jedince v rodině i společnosti, pro kvalitu života v každém věku. Proto je třeba usilovat o mezigenerační solidaritu a věkovou různost na pracovištích; přínos seniorské generace by měl být podporován v rodinách, komunitách i v celé společnosti.

- **Cíl 2: Podporovat rodiny a usnadnit realizaci rodičovství**

Je třeba posílit roli rodiny s ohledem na její význam pro demografický vývoj populace ČR. Je nutné pokračovat v přijímání legislativních, ekonomických a věcných opatření vedoucích k posílení důvěry mladých lidí v manželství, podpoře mladých manželství, výchově k uvědomělému rodičovství, ke zvýšení informovanosti mladých lidí a posílení odpovědného chování v oblasti reprodukčního zdraví, ochraně mladých rodin atd. Pomoc státu a společnosti rodinám s dětmi musí být pojímána jako významná sociální investice do budoucího rozvoje celé společnosti.

Rozvoj intervence státu, územní samosprávy a neziskového sektoru je žádoucí směřovat zejména k transformaci a sjednocení systému o ohrožené rodiny a děti, který je dosud nekoordinovaný a roztříštěný. V součinnosti s územní samosprávou je třeba státem trvale vytvářet příznivé podmínky k rozvoji rodinné politiky a péče o dítě, zvyšovat společenskou prestiž rodiny, překonávat příznaky oslabení rodiny, která mnohdy není schopna odolávat tlakům participací jejích členů na ekonomické aktivitě a obtížím generovaným soudobou civilizací. Usilovat o podporu rozvoje osobnosti dítěte, a zachování životní úrovně nezbytné pro jeho tělesný, duševní, mravní a sociální rozvoj.

Je potřeba zvýšit kvalitu práce a dostupnost služeb pro ohrožené děti a rodiny ukotvením standardů kvality péče o ohrožené děti, nastavením systému celoživotního vzdělávání pro pracovníky v systému péče o ohrožené děti, optimalizací služeb pro děti a rodiny, přenesením důrazu na prevenci a jejich uchránění před všemi sociálně-patologickými jevy. Cílem je

zároveň snížit počet dětí dlouhodobě umístěných ve všech typech ústavní péče.

4.2 *PRIORITNÍ OSA 2: EKONOMIKA A INOVACE*

4.2.1 *Klíčová témata*

Konkurenceschopnost české ekonomiky

Po vstupu do EU (2004) česká ekonomika využívá výhod přístupu na společný trh, je podstatně více vystavena globalizačním tlakům a musí se vypořádat s novou environmentální a pracovní legislativou. Konkurenceschopnost mnoha výrobních odvětví vůči "non-OECD" trhům (Čína, Indie, Střední Východ, Latinská Amerika, Rusko, Ukrajina a další) bude i nadále ovlivněna globálními cenami paliv a surovin, dopravními náklady, náklady na pracovní sílu, regulací v EU a vývojem směnného kurzu koruny, resp. datem přijetí eura. Rozdíl v ekonomické úrovni ČR oproti „starým“ členským státům EU je, obdobně jako v ostatních nových členských státech, dán výrazně nižší hodinovou produktivitou práce.

Je zřejmé, že je nutno zásadně snížit materiálovou a energetickou náročnost české ekonomiky – zejména vzhledem ke stoupajícím cenám energií a surovin na světových trzích. Globální konkurence znevýhodňuje především levné spotřební zboží, výrobky s malou přidanou hodnotou a transportovatelné polotovary.

Kromě omezené surovinové základy a zastaralých výrobních technologií má česká ekonomika další problém – nedostatek kvalifikovaných lidských zdrojů. Při ekonomickém růstu po roce 2000 a klesající nezaměstnanosti (včetně té dlouhodobé) musel být v minulých letech jejich nedostatek kompenzován zahraničními pracovníky (kteří však byli většinou využíváni na méně kvalifikované práce).

Reakce na demografický vývoj (snížení porodnosti a stárnoucí populace, viz prioritní osa 1) by, vedle předpokládaného prodlužování statutárního věku odchodu do důchodu, měla spočívat v podpoře vyšší ekonomické aktivity v předdůchodovém věku a ve zpružnění trhu práce při nižším počtu obyvatel v práceschopném věku. Podmínkou je mimo jiné dobrý zdravotní stav obyvatelstva (viz prioritní osa 1). Významnou úlohu sehrají i politiky celoživotního vzdělávání, promítnutí potřeb trhu práce do vzdělávacích systémů a další opatření ke zvýšení či udržení zaměstnatelnosti pracovníků.

Český průmysl se podílí na tvorbě národního HDP více než je průměr EU a je v odpovídající míře vystaven globalizačním tlakům. Průmysl si v ČR stále drží zhruba třetinový podíl na HDP, zatímco v EU je to přibližně pětina . Při

růstu HDP na hlavu (v PPP³ mezi roky 2005 až 2007) o 18,3 %, rostoucí produktivitě práce (cca 5 % meziročně) a stejnou měrou klesající energetické náročnosti rostly meziroční tržby průmyslu o 8,1 až 11,6 %. V průmyslových podnicích v ČR pracuje každý třetí zaměstnanec. Více než polovina průmyslu pracuje pro export. Přes probíhající recesi lze předpokládat růst sektoru služeb.

Udržení dalšího ekonomického růstu, resp. tlumení dopadů globální recese, nebude možné bez efektivní intervence veřejného sektoru, zaměřené zejména na malé a střední podniky (MSP). Ty tvoří více než 99 % všech subjektů podnikajících v ČR a zaměstnávají přes 60 % celkového počtu zaměstnanců⁴. Ekonomika je během recese negativně ovlivněna segmentem velkých podniků, často se zahraničními vlastníky. V ČR se jedná o výrobu automobilů, která vstoupila do recese na podzim 2008 (pokles exportu).

Rozvoj ekonomiky souvisí do značné míry se změnami v sektoru dopravy. Roste objem nákladní dopravy po silnicích a to včetně dopravy transitzní. Projevuje se negativní vliv dopravy na čistotu ovzduší (PM₁₀, troposférický ozón) a hlukovou zátěž. U dálnic a silnic vyšších tříd vznikají logistická centra a nové podniky. Rozvoj dopravy souvisí s prioritními osami 1, 3 a 4; z hlediska udržitelného rozvoje se doprava objevuje v mnoha souvislostech (ekonomika, využití území, kvalita života, znečištění životního prostředí, bezpečnost a pod.).

Energetika

Vzhledem k výši vytvářeného HDP spotřebovává ČR více primárních zdrojů energie (PEZ) i elektřiny než průměr zemí EU. Relativně vyšší spotřeba primárních energetických zdrojů (PEZ) na jednotku HDP je v ČR dána strukturou průmyslu odlišnou od odvětvové struktury EU-15. Ze srovnání s EU-15 vyplývá, že po přepočtu „na stejnou strukturu průmyslu a kupní sílu“ je rozdíl ve spotřebě PEZ na jednotku HDP asi 20 %. Největší potenciál energetických úspor je v energetice, domácnostech, terciálním sektoru (služby), průmyslu, dopravě a zemědělství.

Celková výše dovozní závislosti ČR v energetickém vyjádření je relativně příznivá (kolem 40 % spotřeby zdrojů energie proti téměř 60 % v EU-15), strukturálně je však nevyvážená. Závislost na dovozech ropy, plynu a

³ PPP je parita kupní síly.

⁴ V roce 2008 se MSP podílely 61,52 % na zaměstnanosti a 54,57 % na účetní přidané hodnotě, podíl MSP na celkovém počtu aktivních podnikatelských subjektů pak byl 99,83 %.

jaderného paliva je prakticky 100%⁵. Tuzemské zásoby energetického uhlí vystačí při současné úrovni těžby na 20-30 let (černé uhlí), respektive cca 50 let (hnědé uhlí) při zachování stávajících limitů těžby⁶.

Maximální potenciál všech obnovitelných zdrojů energie (OZE) v ČR je asi 190 PJ, přičemž spotřeba PEZ v ČR se pohybuje na úrovni 1900 PJ. Pokud spotřeba PEZ neporoste a do roku 2020 bude využit dosažitelný potenciál OZE, mohl by se podíl OZE na PEZ mohl v roce 2020 pohybovat v rozmezí 10 – 20 %. V souvislosti s rostoucími požadavky na využívání biomasy v energetice i jako obnovitelné suroviny v průmyslu je nutné potenciál biomasy efektivně využít. Je při tom nezbytné vycházet z principů udržitelného užívání zemědělské půdy a lesního hospodářství.

Z ekonomických důvodů se počátkem 90. let utlumila těžba černého uhlí. Těžba hnědého uhlí v povrchových dolech má negativní environmentální dopady. Nedostatečná je materiálová recyklace průmyslových a spotřebních odpadů a jejich energetické využití.

Lidské zdroje, věda a výzkum

Rozvoj podnikatelských aktivit je ovlivněn nedostatečnou spoluprací mezi podnikatelským sektorem a výzkumnými institucemi a školami, nedostatečnou podporou rozvoje aplikovaného výzkumu a s ním spojené infrastruktury, slabou podporou transferu technologií a vývoje vlastních technologií, nedostatečnou úrovní znalostí spojených s moderními metodami řízení firem, nízkou flexibilitou a kvalifikací pracovní síly v důsledku nedostatečné provázanosti vzdělávacího systému s požadavky trhu práce a usnadnění přechodu absolventů škol do praxe. Obecnou podmínkou udržitelného rozvoje a zajištění konkurenceschopnosti v mezinárodním prostředí je efektivně fungující veřejná správa (viz prioritní osa 5).

V porovnání s průměrem EU je na trhu práce v ČR nižší podíl výzkumných pracovníků na celkové zaměstnanosti. V ČR je rovněž (v porovnání s průměrem EU) nízký podíl terciárně vzdělaného obyvatelstva, zejména absolventů kratších programů (vzdělávacích programů vyšších odborných škol a bakalářských studijních programů vysokých škol). V porovnání s vyspělými zeměmi EU jsou v ČR soustředěny zejména výroby a služby s nižší náročností na znalosti a nižší technologickou náročností, což je dáno i kvalifikací lidských zdrojů.

⁵ Ropa se v energetice ČR prakticky nevyužívá, zemní plyn pouze omezeně na výrobu části tepla a dovoz jaderného paliva je významně kompenzován vývozem tzv. žlutého koláče (tj. uranový koncentrát, s obsahem cca 74% uranu).

⁶ Celkové tuzemské zásoby energetického uhlí (tj. i za stávajícími limity těžby) by mohly vystačit až do konce tohoto století.

Situaci v oblasti výzkumu a vývoje (VaV) významně charakterizuje relativně nízký podíl celkových výdajů na VaV vzhledem k celkové výši HDP. Vyspělé země EU vydávají na výzkum a vývoj 2 - 3 % HDP, zatímco v roce 2005 vydávala ČR na výzkum a vývoj celkem 1,42 % HDP. V oblasti výzkumu a vývoje je nutné zlepšit spolupráci mezi veřejnými a soukromými výzkumnými institucemi a současně zvyšovat objem a efektivnost veřejných výdajů pro výzkum a vývoj.

V oblasti „high-tech“ chybí systematické propojení univerzit a akademických ústavů s podniky, schází "centra excellence" využívající akademické a firemní kapacity k rozvoji technologických oborů s vysokým růstovým potenciálem. Tuzemské firmy nemají o kvalitě a zaměření vědeckých pracovišť potřebný přehled. Přetrvává nezáměr podnikové sféry o inovace a zavádění náročných technologií, malá podpora inovativního podnikání (absence rizikového kapitálu a dalších moderních finančních nástrojů podpory podnikání), nedostatečné manažerské znalosti a schopnost efektivně hospodařit s duševním vlastnictvím.

4.2.2

Priority a cíle

Priorita 2.1: Podpora dynamiky národní ekonomiky a posilování konkurenceschopnosti (průmyslu a podnikání, zemědělství, služeb)

Zvýšení diverzifikace ekonomiky a ochrana domácí produkce před negativními vlivy globalizace (tzv. eko-dumping a sociální dumping) je nutností pro úspěch na mezinárodních trzích. Podpora malého a středního podnikání zároveň přispěje k vyváženému rozvoji regionů. Zkvalitnění a zefektivnění dopravy přinese zlepšení mobility lidských zdrojů, kapitálu a služeb jako jednu z nezbytných podmínek ekonomického rozvoje za současného snižování negativních dopadů na obyvatele a životní prostředí.

- **Cíl 1: Vytvořit příznivější podnikatelské prostředí a podpořit soukromou iniciativu**

Je nutné snížit celkovou administrativní zátěž podnikatelů o 20% do konce roku 2010 a v tomto trendu nadále pokračovat. A to při zlepšení kvality právních předpisů z hlediska ukládání informačních povinností podnikatelům a při důsledném dodržování Obecných zásad pro hodnocení dopadu regulace (RIA) s použitím Standardního nákladového modelu. Je potřeba sjednotit a zjednodušit legislativu v podnikání a zajistit vzájemnou provázanost právních předpisů. Cíle bude dosahováno prostřednictvím zlepšení právních úprav, včetně vyvarování se extenzivní implementace legislativy ES.

- **Cíl 2: Podpořit podnikání a konkurenceschopnost**

Opatření k podpoře podnikání a konkurenceschopnosti zahrnují zejména podporu technologií s vyšší přidanou hodnotou, high-tech, podporu rozvoje

služeb, podporu exportu a podporu udržitelného rozvoje na úrovni podniku. Zvláštní pozornost je zaměřena také na podporu technologií s vyšší přidanou hodnotou, high-tech exportu.

Je nezbytné zlepšit řízení organizací zaváděním systémů managementu kvality (ISO 9001), systémů manažerského účetnictví udržitelného rozvoje (SMA), a environmentálních systémů řízení (EMAS, ISO 14001), zvýšit využívání environmentálních technologií podporou eko-inovačního procesu (snižování energetické a materiálové náročnosti) a realizaci dalších eko-efektivních opatření na podnikové úrovni.

- **Cíl 3: Zefektivnit podporu malých a středních podniků**

Je nezbytné zvýšit motivaci k zahájení podnikání a zintenzivnit aktivity malých a středních podniků (mimo jiné i prostřednictvím využívání prostředků operačních programů financovaných strukturálními fondy Evropské unie) a podporovat nové směry podnikání a nové pracovní příležitosti v podnikání (např. diverzifikací hospodářských činností na venkově a menších sídlech).

Malé a střední podniky přispívají ke zdravému podnikatelskému prostředí a dynamicky vytvářejí nové příležitosti v ekonomice země. Na rozvoj mezinárodní konkurenceschopnosti malých a středních podnikatelských subjektů se zaměřuje také Exportní strategie ČR pro období 2006 – 2010.

- **Cíl 4: Zkvalitnit a zefektivnit dopravu, a zvýšit její bezpečnost**

Cíl vychází z potřeb kladených na udržitelnost dopravy, snížení rizikových emisí včetně hluku, a zvýšení energetické účinnosti dopravy. Je třeba dokončit výstavbu základní sítě dopravní infrastruktury železniční a silniční dopravy (sít' TEN-T a důležité návazné tahy národního a regionálního významu) a vybudovat chybějící bezpečnou infrastrukturu pro cyklo dopravu. Stejně tak je nutné podporovat realizaci dopravně inženýrských a dopravně organizační opatření jak k vyvedení tranzitní dopravy z osídlených oblastí, tak ke zvýšení plynulosti silniční dopravy obecně (výrazní snížení emisí znečišťujících látek a oxidu uhličitého). Modernizovat železniční dopravu a ustanovit její funkci jako páteřní z hlediska nákladní i osobní dopravy vzhledem k menším externím škodám. Zvýšit energetickou účinnost a ekonomickou efektivnost dopravy, snížit rizikové emise z dopravy a připravit ji na ropný zlom. Je nutné podpořit veřejnou dopravu a sítě terminálů multimodální dopravy včetně multimodálních veřejných logistických center, založených především na železniční dopravě. Je nezbytné zajistit poskytování kvalitních přepravních služeb a zvyšovat bezpečnost dopravy, zavádět telematické aplikace ve všech druzích dopravy. Důležitým cílem je rovněž zavedení vhodného systému stanovování cen za používání dopravní infrastruktury a internalizace externích škod do cen dopravy.

Priorita 2.2: Zajištění energetické bezpečnosti státu a zvyšování energetické a surovinové efektivity hospodářství

Diverzifikace energetických zdrojů a jejich efektivní využívání je prostředkem ke snížení závislosti na zahraničních zdrojích a tím zvýšení energetické bezpečnosti státu. Snížení energetické a materiálové náročnosti hospodářství je zároveň předpokladem udržení konkurenceschopnosti české ekonomiky.

• **Cíl 1: Dosáhnout maximální nezávislosti**

Cílem je dosažení maximální nezávislosti ČR na cizích energetických zdrojích tj.:

- *snížení závislosti na cizích zdrojích energie,*
- *nezávislosti na zdrojích energie z rizikových oblastí a*
- *nezávislosti na spolehlivosti dodávek cizích zdrojů*

ČR bude preferovat optimální využití zásob hnědého i černého uhlí a dalších paliv, včetně OZE, které se nacházejí na jeho území. Je nutná dále diverzifikace zdrojů nebo alespoň přepravních cest a zvyšování kapacity zásob.

• **Cíl 2: Dosáhnout maximální bezpečnosti**

Cílem je dosažení:

- *bezpečnosti zdrojů energie včetně jaderné bezpečnosti*
- *bezpečnosti subjektů kritické infrastruktury v oblasti energie*
- *spolehlivosti dodávek všech druhů energie a*
- *racionální decentralizace energetických systémů*

Cíl zahrnuje zejména:

- *optimalizaci dlouhodobě bezpečného energetického mixu, při respektování nezbytných požadavků na bezpečnost provozu.*
- *snížování environmentální zátěže území ČR, včetně snížení produkce skleníkových plynů.*
- *maximalizaci nezávislosti státu na zdrojích energie z rizikových oblastí a maximalizaci nezávislosti státu na spolehlivosti dodávek cizích energetických zdrojů*
- *získávání paliva pro jaderné elektrárny v politicky stabilních oblastech a vyřešení problému vyhořelého jaderného paliva.*

• **Cíl 3: Podporovat udržitelnou energetiku**

Cílem je zejména

- *zvýšit energetickou efektivitu při přeměně primárních energetických zdrojů za současného optimálního využití OZE,*

- *zvýšit úspory energie v jednotlivých sektorech národního hospodářství a u konečného spotřebitele a*
- *podporovat využívání efektivních a environmentálně šetrných technologií*

Opatření budou směřovat k optimalizaci využití všech zdrojů energie při současné podpoře decentralizace energetických zdrojů. Bude podporována maximalizace úspor energie na všech úrovních hospodářství. Prostředkem pro plnění cíle je:

- *podpora inovačních procesů maximálně využívajících vědy a výzkumu zejména v oblasti energetiky, dopravy a stavebnictví v souladu s cíli a závazky EU*
- *maximální šetrnost k životnímu prostředí bude primárně založena v efektivní a k životnímu prostředí šetrné struktuře spotřeby PEZ a ve způsobech výroby elektřiny a tepelné energie,*
- *zajišťování a další snižování dopadů energetických procesů na životní prostředí.*
- *optimální využití PEZ přispěje k řešení ekonomických a sociálních problémů ČR.*

- **Cíl 4: Podporovat udržitelné materiálové hospodářství**

Cílem je zejména dosažení udržitelného vztahu mezi ekonomickou efektivností materiálové spotřeby a dopadem materiálových toků na životní prostředí v mezinárodně vymezeném metodickém rámci. Naplňování tohoto cíle také napomůže ke zlepšení postavení ČR v mezinárodním srovnání materiálové náročnosti produkce a v konkurenceschopnosti.

Priorita 2.3: Rozvoj lidských zdrojů, podpora vzdělávání, vědy a výzkumu

Kvalifikované lidské zdroje jsou nezbytným předpokladem pro udržení a zvyšování konkurenceschopnosti české ekonomiky. Podpora vzdělávání, vědy a výzkumu je cestou ke zvýšenému využívání inovací a tím i k ekonomice s vyšší přidanou hodnotou. což pozitivně ovlivní celou společnost (životní styl, spotřeba obyvatel, sociální začlenění apod.).

- **Cíl 1: Podpořit vzdělávání a rozvoj lidských zdrojů**

Cílem je poskytnout všem skupinám populace v průběhu celého života příležitosti k získávání a uznávání kvalifikací použitelných na trhu práce a ke zdokonalování klíčových kompetencí potřebných pro uplatnění v pracovním, občanském i osobním životě, v souladu s principy udržitelného rozvoje a vzájemného zajištění konkurenceschopnosti České republiky a zajistit kvalifikované pracovní síly pro budoucí hospodářské aktivity. Cílem je rovněž začlenění vzdělávání do celkové strategie sociálně – ekonomického rozvoje ČR spojené s podporou investic do vzdělávání.

Opatření k plnění cíle by měla směřovat k rozvoji a zkvalitňování systému vzdělávání počátečního a dalšího (celoživotního učení) s důrazem na zlepšení klíčových kompetencí absolventů pro zvýšení jejich uplatnitelnosti na trhu práce a v občanském životě a zvýšení motivace k dalšímu vzdělávání.

Vzdělávání musí být prioritou sociálně-ekonomického rozvoje České republiky, protože rozhodujícím způsobem ovlivňuje lidský a sociální kapitál společnosti, hodnotovou orientaci lidí i kvalitu jejich každodenního života. Vzdělávací strategie by měly být rovněž důsledně přizpůsobovány principům vzdělávacích politik demokratických zemí.

- **Cíl 2: Podpořit vědu, výzkum, vývoj a inovace**

Cíl je orientován nejen na podporu průmyslového výzkumu a vývoje, ale na zlepšení pozice české vědy ve všech oborech. Podpora bude realizována zejména prostřednictvím zlepšení spolupráce výzkumných a vývojových pracovišť s podnikatelskou sférou pro urychlené zavádění nových poznatků a nových technologií do praxe, pro vznik a rozvoj technologicky orientovaných firem (ochrana duševního vlastnictví atd.). Součástí cíle je zlepšení pozice české vědy v mezinárodním srovnání.

4.3 **PRIORITNÍ OSA 3: ROZVOJ ÚZEMÍ**

4.3.1 **Klíčová témata**

Územní soudržnost

Jedním z významných problémů ČR jsou regionální disparity, vyplývající z regionálních rozdílů v ekonomické struktuře a její diverzitě, zhoršené dostupnosti veřejných služeb. Velké regionální rozdíly jsou i v inovačním potenciálu. Regionální rozdíly v míře nezaměstnanosti se v posledních letech spíše snižovaly, přesto stále přetrvávají a jsou ovlivněny zejména kvalifikačním nesouladem nabídky a poptávky po práci, nízkou meziregionální migrací (dojíždka za prací s přespáním a stěhování na delší vzdálenost) a nedostatečnou a nákladnou dopravní obslužností. Na stávající situaci jsou patrné důsledky transformačních změn po roce 1990 (výrazný pokles výroby a zaměstnanosti v těžkém průmyslu (Moravskoslezsko a Severozápad, pokles výroby textilního a elektrotechnického průmyslu – Severovýchod a odvětví oděvního a obuvnického průmyslu – kraj Pardubický, Zlínský a Vysočina) a v zemědělství, rozvoj terciárního sektoru se s větší intenzitou koncentroval do velkých měst a aglomerací). V souvislosti s prioritní osou 4 lze významné regionální rozdíly nalézt také v kvalitě životního prostředí. Přetrvávající neuspokojivý stav životního prostředí je např. v některých oblastech Moravskoslezského a Ústeckého kraje a dále v mnoha velkých městech.

ČR je charakteristická rozdrobenou sídelní strukturou, která je historicky daná vysokým počtem obcí, z nichž pouze malou část lze na základě mezinárodních standardů označit za města. Velké městské aglomerace s diverzifikovanou strukturou ekonomiky a se zastoupením odvětví schopných generovat růst také ve svém okolí jsou však z pohledu rozvoje regionů velmi významná. Jejich role jako tzv. pólů růstu je výsledkem počtu obyvatelstva a jeho růstu, konkurenceschopnosti a komunikačního propojení. Stávající (historicky daná) hustá síť malých a středních měst neumožňuje vznik silnějších rozvojových pólů mimo pražské metropolitní území.

Podmínky kvality života v území

Zatímco poválečné období bylo charakterizováno plynulým růstem krajských metropolí až nad úroveň stotisícové hladiny, současné postindustriální období zakládá trend opětovného odlivu obyvatelstva do národní metropole a posilování metropolitního území na úkor krajů. Trend vylidňování venkova a přesun obyvatel do větších měst se sice v posledních letech zastavil – nejde však o návrat k původní struktuře, ale o důsledek masivní výstavby (rodinné a bytové domy) v okolí velkých měst a vzniku husté satelitní zástavby v těchto oblastech. V mezilehlých a odlehlých oblastech však k vysídlování venkova dochází stále. Jedná se zvláště o pohraniční oblasti, oblast Vysočiny a regiony s vyšší mírou nezaměstnanosti.

Negativním důsledkem suburbanizace je zvyšování dopravní zátěže ve spádových oblastech měst a doprava ve městech samotných. Tato situace koresponduje se specifickým problémem českého prostoru, kterým je nedostatečné vzájemné propojení krajských center a dosavadní koncentricky orientovaná dopravní síť. V přeeponovaných oblastech (menší obce v okolí velkých měst, rekreačně atraktivní území apod.) dochází k přetěžování technické infrastruktury (kanalizace, svoz odpadu apod.) a nedostatku služeb občanské vybavenosti.

Venkovský prostor je v ČR charakteristický hustou sítí pozemních komunikací podporující integraci venkovského prostoru s jejich spádovými centry; toto pozitivum je v současnosti negováno špatným stavem komunikací III. třídy a místních komunikací tak jako nepostačujícím napojením na síť dálnic a rychlostních silnic. Nedostatečná je dopravní obslužnost venkovských obcí zejména o víkendech (omezování dopravních spojů). Jedná se hlavně o periferní oblasti a jejich napojení na regionální centra, což vyvolává potíže při dojížděcí za prací i za službami. Nedostatečnou obsluhou trpí zejména obce ležící mimo páteřní tahy.

Zejména z ekonomických důvodů dochází zejména v malých obcích a městech k redukci veřejných služeb kultury a následně tedy i k omezování jejich sociálního (viz míra chudoby, stárnutí populace, výchova dětí a mládeže), vzdělávacího (výchova dětí a mládeže, zájmové aktivity) a

ekonomického významu (viz např. cestovní ruch) – což v důsledků přispívá ke snižování kvality života obyvatel.

Ve druhé polovině 20. století došlo ke zhoršení stavu městského prostředí v důsledku necitlivých asanací a rekonstrukcí, průniků dopravy do historických jader měst, lokalizací výroby a průmyslu do center měst atd., čímž došlo zároveň ke zhoršení životního a socio-kulturního prostředí. Po roce 1989 došlo k postupné regeneraci městských jader, obnově zanedbaného domovního a bytového fondu v centrálních městských čtvrtích, a obnově klasických funkcí města v oblasti sociální, volnočasové, kulturní i ekonomické.

Vlivem změn v ekonomické struktuře došlo také k útlumu průmyslových výrobních a opuštění výrobních a průmyslových areálů ve městech. Tato často rozsáhlá území (tzv. „brownfields“) dnes brzdí rozvoj částí řady měst zejména jejich nákladnost a složitost přestavby a navíc svým charakterem znamenají hrozbu pro životní prostředí a své okolí, zároveň však představují určitý rozvojový potenciál a prostor pro rozvoj dalšího podnikání. Kromě průmyslových areálů jde o lokality s původní obytnou funkcí, popř. objekty pro armádní účely. Výhody nového využití brownfields spočívají nejen v opětovné revitalizaci celého území, odstranění ekologických zátěží v sídelní krajině, v ochraně zdraví obyvatel a životního prostředí či snížení tlaku na využití greenfields (což mimo jiné znamená předejití možného rozpínání měst do okolí), ale také ke zvýšení příjmů a rozproudění ekonomiky v území, přilákání investorů a zatraktivnění lokality.

Téměř třetina bytů v ČR se nachází v panelových bytových domech. Současný stav těchto domů je výrazně poznamenán dlouhodobě zanedbávanou údržbou projevující se snižováním užitečných vlastností, zvýšenými provozními náklady, snižováním provozní bezpečnosti a vznikem potenciálního rizika snižování úrovně bydlení obyvatelstva. Dalším nedostatkem jsou neadekvátní podmínky v okolí bydlení a sídlišť, nenavazující síť možností využití volnočasových aktivit, zeleně, dopravy a navazujících služeb. Z těchto i více důvodů dochází ke zvýšení kriminality, výskytu socio-patologických jevů, nevyužitého fyzického a lidského kapitálu (souvislost s prioritní osou 5). V případě neřešených nedostatků v oblasti bydlení tak tyto mohou postupně vést k devastaci obytného prostředí a následně i k nežádoucí změně sociální struktury obyvatel sídlišť.

Cestovní ruch je významným segmentem české ekonomiky. ČR disponuje značným historickým, přírodním a kulturním potenciálem pro rozvoj cestovního ruchu a lázeňství. V zemi je hustá a dobře značená síť vzájemně propojených turistických stezek a tras, která skýtá potenciál pro cestovní ruch a rekreační, resp. volnočasové aktivity. Potenciál cestovního ruchu však není dostatečně využíván – značná část historických objektů (zejména památkově chráněných) je v neuspokojivém stavu, úroveň infrastruktury pro cestovní ruch je nízká, stejně tak kvalita základních i doplňkových

služeb. Problémem je také nerovnoměrná koncentrace turistů a návštěvníků v jednotlivých regionech a nevyužití potenciálu regionů, který je navíc často omezen na příslušnou část sezóny.

Koordinace územního rozvoje

Jedním z hlavních nástrojů koordinace územního rozvoje je územní plánování. I přes dlouhou historii územního plánování v ČR lze stále identifikovat některé nedostatky spočívající jak v celkovém systému plánování (vazby mezi rozvojovými strategiemi a územními plány, vazby mezi jednotlivými úrovněmi územního plánování – tj. národní, krajské a obecní), v kvalitě samotných plánů (které často dostatečně nezohledňují principy udržitelného rozvoje a upřednostňují pouze některé aspekty), tak ve způsobu jejich realizace (silně související s kvalitou veřejné správy a samosprávy, participací občanů na rozhodování - viz prioritní osa 5).

Území je často využíváno neefektivně – na mnoha místech naší země byly vážně narušeny estetické hodnoty krajiny. Častým jevem je výstavba rozptýlená podle nahodilých záměrů. Příkladem může být nekoordinovaná zástavba příměstských oblastí rodinnými domky nebo výstavba supermarketů, skladů apod. podél komunikací, což znamená značný úbytek nezastavěného prostoru jako jedné z významných kvalit volné krajiny (viz další aspekty v prioritní ose 4).

4.3.2

Priority a cíle

Priorita 3.1: Upevňování územní soudržnosti

Stimulace rozvojového potenciálu regionů přispěje k harmonickému rozvoji území a snižování existujících disparit. Pro udržitelný rozvoj venkovských oblastí je nutná podpora aktivit na místní úrovni a zvyšování atraktivity života v obcích. Posilování role měst jako center růstu a rozvoje regionů a zároveň zajištění efektivních vazeb město-venkov je předpokladem pro vytváření urbánních sítí schopných přenášet rozvojové a inovační impulsy.

- **Cíl 1: Zvýšit ekonomický a environmentální potenciál, konkurenceschopnost a sociální úroveň regionů ČR na srovnatelnou úroveň s vyspělými regiony Evropy, a postupně snižovat nepřiměřené regionální disparity.**

Jde o rozvojově zaměřený cíl na dosažení ekonomické, sociální a kulturní úrovně regionů ČR srovnatelné s vyspělými regiony Evropy. Současně je cíl zaměřen na snížení nežádoucích regionálních rozdílů a rozvoj specificky problémových území. Řeší problémy mající charakter výrazných regionálních disparit, jsou územně identifikovatelné a působí nebo velmi pravděpodobně budou působit retardačně vůči vyváženému regionálnímu rozvoji ČR. Součástí cíle je také zvyšování kvality a efektivity regionálních

vazeb a procesů. Na realizaci cíle se výrazným způsobem podílejí finanční zdroje politiky soudržnosti.

- **Cíl 2: Posílit roli měst jako akceleratorů růstu a rozvoje regionů**

Cíl je zaměřen na zvyšování konkurenceschopnosti měst posílením progresivních odvětví v jejich ekonomice, překonání jejich nedostatečné kritické váhy prostřednictvím síťování a přeměnou (revitalizace) městského prostředí (tj. těch částí, které procházejí úpadkem). Součástí cíle je také řešení problematiky aglomerací, kde je nutné prostřednictvím veřejných financí usměrňovat a kompenzovat dopady suburbanizace.

- **Cíl 3: Zabezpečit udržitelný rozvoj venkova a posílit harmonizaci vztahů mezi městem a venkovem.**

Cílem je stabilizace osídlení venkova (tj. zabránit postupnému vylidňování), což předpokládá zajištění životních podmínek srovnatelných ve svém souhrnu s podmínkami života ve městě, ve smyslu alternativy s životem ve městě, při možnosti svobodné volby životního stylu. Posílením partnerství a kooperace mezi venkovem, městy a mikroregionálními centry se funkčně integruje území ve vazbě na hlavní rozvojová centra a dosáhne se tak vyváženého polycentrického rozvoje. Předpokladem pro dosažení cíle je zvýšení zodpovědnosti při nakládání s prostorem venkova tj. navyšování podílu racionálního, přírodě blízkého hospodaření s přírodními zdroji a krajinou venkova, tak aby si zachoval svou komparativní výhodu oproti měst.

Priorita 3.2: Zvyšování kvality života obyvatel území

Rozvoj místní infrastruktury (zvýšení a zkvalitnění dopravní, technické a energetické dostupnosti) spolu s dostupností služeb a zajištění dostupnosti odpovídajících podmínek bydlení povede ke zlepšení životních podmínek v městech i venkovských oblastech. Posílení technologické, inovační a znalostní dostupnosti v území je předpokladem pro rozvoj podnikání, využití místního potenciálu pak nezbytností pro rozvoj udržitelného cestovního ruchu. Je nutno vybudovat kvalitní zázemí pro cestovní ruch z hlediska počtu turistů, zvýšení délky jejich pobytu a výdajů. Finanční zabezpečení je nutnou podmínkou pro zvyšování kvality života obyvatel v území.

- **Cíl 1: Finančně zabezpečit zvyšování kvality života v území prostřednictvím systému rozpočtového určení daní (obcí a krajů).**

Kvalita života je pojem, který má mnoho dimenzí. Omezenost zdrojů veřejných rozpočtů způsobuje, že si zabezpečování jednotlivých složek tvořících kvalitu života konkuruje. Nesmějí být však opomíjeny investice do prioritních oblastí prevence rizik a ochrany zdraví, životů, životního prostředí a majetku ve vazbě na rizika běžného života i rizika mimořádných událostí. Proto by bylo účelné:

a) stanovit si na úrovni obcí a krajů místní priority, které jsou pro daný územní celek a jeho udržitelný rozvoj klíčové zkrátkodobého a dlouhodobého hlediska,

b) opětovně posoudit, příp. navrhnout, které funkce a činnosti je vhodné (resp. optimální) zabezpečovat na celostátní úrovni (ze státního rozpočtu, resp. státních fondů), na úrovni krajů nebo obcí s vyústěním do příp. návrhů na úpravy dosavadního systému rozpočtového určení daní.

- **Cíl 2: Zvýšit a zkvalitnit dopravní dostupnost, technologickou, energetickou a znalostní úroveň sídel, a tím dosáhnout i zlepšení životního prostředí v sídlech.**

- Primárně jde o zajištění kvalitní a vyspělé infrastruktury, která stimuluje rozvojové impulsy do okolí a odlehlých a zaostalých oblastí. Spolu s tím souvisí zkvalitňování a zefektivnění dodávek energie, transferu technologií a přístupu ke vzdělání a informačním technologiím. Tím současně dojde ke zvýšení komfortu života a snížení negativních dopadů „provozu“ sídel na jejich (a okolní) životní prostředí a tudíž na kvalitu života jejich obyvatel.

- **Cíl 3: Zvýšit a zkvalitnit dostupnost služeb (včetně kultury), především pak bydlení**

Důraz je kladen na zajištění odpovídající kvality a dostupnosti veřejných i neveřejných služeb především z oblastí zdravotnictví, školství, péče o děti a služeb pro rodiny, kultury, sociálních služeb, informačních a telekomunikačních služeb a služeb souvisejících s přímými územními dopady.

Podstatným cílem je pak zajistit kvalitní a dostupné bydlení pro všechny obyvatele. S ohledem na regionálně diferenciovanou skladbu, výstavbu a rekonstrukce bytových domů je nutné efektivně využít existující bytový fond, nájemní sektor a vytvořit fungující právní rámec (vlastnictví bytů, pronájem, nájemné apod.).

- **Cíl 4: Posílit zastoupení udržitelného cestovního ruchu ve struktuře místní ekonomiky**

Cílem je zvýšení podílu cestovního ruchu v ekonomice jednotlivých regionů lepším využitím potenciálu pro rozvoj udržitelného cestovního ruchu. Cílem je rovněž zvýšení návštěvnosti regionů včetně prodloužení pobytů i návštěvnické sezóny. Pro dosažení cíle je nezbytné podporovat zvyšování environmentální, technické a estetické kvality infrastruktury a míry zachování přírodní i kulturní atraktivnosti území jako podmínky pro udržitelný rozvoj rekreace a cestovního ruchu – tím dojde ke zvýšení přitažlivosti území pro rekreanty i návštěvníky (zejm. pomocí zvyšování environmentální kvality nabízených služeb a nepoškozeného přírodního a kulturního dědictví).

Priorita 3.3: Účinněji prosazovat strategické územní plánování

Územní plánování – vytváření vzájemně provázaných územních strategií na národní, regionální a místní úrovni, zohledňující nutnost vyváženého vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, hospodářský rozvoj a soudržnost společenství obyvatel území je základním předpokladem pro udržitelné využívání území. Současně přispívá k ochraně přírodních, kulturních a civilizačních hodnot území.

- **Cíl 1: Vytvořit předpoklady pro udržitelné využívání území**

Předpokladem pro naplnění cíle je zkvalitnění územního plánování tj. přípravy územních strategií (tj. Politiky územního rozvoje, zásad územního rozvoje, územních plánů), a zvýšení odpovědnosti místních samospráv a místních obyvatel v rámci územního a regionálního rozvoje – zvýšení jejich efektivního zapojení do procesů územního plánování přispěje ke zvyšování kulturní identity a sounáležitosti se svým územím. Nezbytným předpokladem je stanovení a dodržování republikových priorit územního plánování pro zajištění udržitelného rozvoje území. Důležitou součástí je zabezpečení provázání a koordinace územně plánovacích a rozvojových dokumentů

- **Cíl 2: Hospodárně využívat zastavěné území a chránit území nezastavěné a nezastavitelné pozemky**

Jde zejména o efektivní řešení územních dopadů lidské činnosti a zachování rázu urbanistické struktury území, struktury osídlení a kulturní krajiny. Předpokladem dosažení cíle je zvyšování zodpovědnosti investorů/developerů v rámci územního, resp. regionálního rozvoje, k nezastavěné krajině. Jedním z opatření bude podpora revitalizace a upřednostňování využití brownfields před výstavbou na „zelené louce“ a tím předejítí neúměrného rozpínání měst (tzv. „urban sprawl“).

4.4 **PRIORITNÍ OSA 4: KRAJINA, EKOSYSTÉMY A BIODIVERZITA**

4.4.1 **Klíčová témata**

Stav krajiny a biodiverzity

Přestože po roce 1989 došlo k významným pozitivním změnám, není současný stav krajiny a biodiverzity uspokojivý. Krajina ČR jako celek se stala ve druhé polovině 20. století předmětem nepřiměřené intenzifikace zemědělské i lesnické výroby a nadměrné či nevhodné urbanizace. Výrazně se zvýšila fragmentace krajiny a tím snížila její průchodnost pro obyvatele i živočichy (především v důsledku realizace liniových staveb dopravní a technické infrastruktury, problematické výstavby sídel a scelování zemědělských pozemků), na mnoha místech byly vážně narušeny estetické hodnoty krajiny a krajinný ráz, což má mimo jiné nepříznivé psycho-sociální

dopady (viz prioritní osa 1). Na velké části území jsou dlouhodobě poškozovány ekologické funkce krajiny velkoplošnou těžbou nerostných surovin. Skupina horských typů krajiny s převahou lesa je v kritické míře poškozena vysokou imisní zátěží z průmyslových, energetických a mobilních zdrojů. To ohrožuje nejen existenci lesa jako přírodního útvaru, ale i stabilitu vodního režimu v širším okolí a dlouhodobou využitelnost těchto krajinných typů v rámci cestovního ruchu (viz prioritní osa 3).

Krajina v současné struktuře neposkytuje v dostatečné míře vhodné životní podmínky pro planě rostoucí druhy rostlin a volně žijící živočichy, což představuje ohrožení biodiverzity. V současné době je v České republice ohroženo 35 % druhů savců, 57 % druhů u nás hnízdících druhů ptáků, 100 % plazů, 95 % druhů obojživelníků, 28 % druhů ryb a 16 % druhů vyšších rostlin. Problémem je také výskyt nepůvodních druhů – devadesát z těchto druhů je hodnoceno jako invazní druhy, často nevratně poškozující společenstva, do nichž pronikají. Potenciálním rizikem souvisejícím s biodiverzitou představuje také využívání geneticky modifikovaných organismů. Jejich volné a nekontrolované šíření může vést k dalšímu ohrožení druhové a genetické diverzity (vedle ohrožení lidského zdraví).

Voda patří k základním prvkům krajiny. Nejvýraznější vliv na podobu a funkce vodních ekosystémů v ČR mělo napřimování toků a opevňování jejich břehů, výstavba jezů a přehradních hrází, zatížení komunálními a průmyslovými odpadními vodami, velkoplošné odvodnění pozemků, velkovýrobní intenzifikace zemědělství (eroze, chemizace) a intenzifikace chovu ryb. Mnohé stavby na tocích představují bariéry znemožňující řadě živočichů migraci. Vlivem lidské činnosti se celková délka toků na území ČR se v 20. století zkrátila o jednu třetinu. Regulace řek měla až do začátku 90. let minulého století exponenciální růst. Příznivá situace není ani ve stavu rybníků. V České republice je jich sice velký počet (asi 21 000) a navíc od 90. let minulého století se jich řada obnovuje. Přesto v naší současné krajině je stále nedostatek drobných nádrží, které zvyšují biologickou rozmanitost a zadržují vodu v krajině. Lesy mají pozitivní dopad na vodní režim v krajině. Tato důležitá funkce lesů není ovšem v současné době stále patřičně brána v potaz.

Zemědělství a lesnictví

Významný vliv na podobu krajiny mělo a má zemědělství – ekosystémy vytvořené zemědělskou činností představují v ČR nejrozšířenější typ prostředí. Výsledkem trendu scelování pozemků do velkých půdních bloků, které často nerespektovalo reliéf terénu, spolu s dopady intenzivního hospodaření je značně narušený vodní režim krajiny, znečištění vod, degradace půdy, pokles biodiverzity a snížená ekologická stabilita krajiny. Přestože mimoprodukční význam zemědělských ekosystémů je nezpochybnitelný, jejich podobu dodnes určují téměř výhradně technologické požadavky zemědělské výroby.

Současné agroekosystémy v produkčních oblastech proto charakterizuje nepřiměřeně vysoké procento zornění zemědělské půdy, nadměrná velikost honů, malé množství ekostabilizačních prvků, velký podíl ploch ohrožených půdní erozí, všeobecná fyzikální, chemická a biologická degradace půdy a kontaminace cizorodými látkami z hnojiv a pesticidů. Nejvýznamnější následky jsou ztráta přirozené úrodnosti, výrazné snížení schopnosti retence vod, snížení biologické rozmanitosti a početnosti populací původních druhů.

Lesní ekosystémy zauímají v současnosti zhruba třetinu rozlohy státu. Lesy patří k základním a nezbytným složkám ekologicky vyvážené krajiny. Zejména v období industriálního rozmachu od počátku 18. století se lesy staly základním zdrojem surovinovým a energetickým. Vlivem dlouhodobé masivní exploatace až do konce 20. století byla výrazně změněna struktura a textura původních lesních ekosystémů. Imisní dopady pocházející z rozvoje průmyslové civilizace a zesilující projevy extrémních klimatických výkyvů ohrožují zdravotní stav a kompaktnost lesů. Za nejvýraznější změnu se považuje nahrazení původního lesa jehličnatými monokulturami (často geneticky nevhodného původu). Důsledkem změn lesních ekosystémů je převaha lesních porostů s nevhodnou, přirozenému stavu vzdálenou druhovou, věkovou i prostorovou skladbou a nízkou ekologickou stabilitou. To se projevuje malou odolností vůči přírodním a antropogenním vlivům (vítr, hmyz, imise). Udržitelná produkční kapacita je ohrožena používáním špatných způsobů hospodaření a pěstováním stanovištně méně vhodných dřevin, což může způsobovat hynutí porostů, ztrátu odolnosti, kalamity, nízkou biologickou diverzitu, pokles retenční schopnosti a dalších funkcí lesů, erozi apod. Následná obnova lesa proto může být velmi ztížena.

Nejdůležitějším strategickým úkolem lesního hospodářství v 21. století je postupná a systematická restrukturalizace lesních porostů diferencovaně podle měnících se podmínek přírodního prostředí s cílem zlepšení zdravotního stavu lesních ekosystémů, jejich mechanické a biologické stability při zachování jejich schopnosti poskytovat trvalé výnosy."

Využitelné zdroje podzemních vod se dlouhodobě pohybují mezi 1200 – 1400 mil. m³, přičemž odběry podzemních vod od roku 1989 (historické maximum) poklesly o cca 30 %. Odebraná podzemní voda se z 85 % využívá jako zdroj pitné vody. Již od počátku 90. let se projevuje nárůst cen vody (včetně růstu vodného a stočného), který vede k hospodárnějšímu využívání podzemní i povrchové vody.

Dopady změn klimatu

Očekávaná klimatická změna způsobí pravděpodobně celkové snížení srážkové bilance (aridizace klimatu) v oblasti střední Evropy s následky pro země bez významnějších náhradních zdrojů vody mimo atmosférických srážek (jako je i ČR). Lze předpokládat, že s globální klimatickou změnou

vzroste také pravděpodobnost výskytu vážných období sucha, respektive povodňových stavů – s vážnými důsledky zejména v zemědělství a lesnictví.

Povodně představují pro Českou republiku největší přímé nebezpečí v oblasti přírodních katastrof a mohou být i příčinou závažných krizových situací, při nichž vznikají nejenom rozsáhlé materiální škody, ale rovněž ztráty na životech obyvatel postižených území a dochází k poškození krajiny včetně ekologických škod. Následky povodní, ke kterým došlo v posledních 12 letech, ukázaly, že ČR je povodněmi silně zranitelná v důsledku nevhodné urbanizace a výstavby výrobních kapacit v záplavových územích, která proběhly v posledních sto letech. Zároveň byl opuštěn princip předběžné opatrnosti a zanedbána prevence, protože velké povodně se vyskytly na našem území naposledy koncem devatenáctého století.

4.4.2

Priority a cíle

Priorita 4.1: Ochrana krajiny jako předpoklad pro ochranu druhové diverzity

Zefektivnění využívání krajiny a tím zpomalení úbytku volné krajiny a nezastavěných ploch povede jak ke zvýšení stability a zlepšení funkcí krajiny, tak ke zlepšení stavu biodiverzity. Odpovídající ohodnocení služeb ekosystémůlepší řízení využívání přírodních zdrojů a zabrání jejich nadměrnému čerpání⁷.

- **Cíl 1: Udržet a zvýšit ekologickou stabilitu krajiny a podporovat její funkce, zejména udržitelným hospodařením v krajině**

Je nutné prosazovat šetrné využívání krajiny a minimalizovat negativní zásahy do krajinných systémů tak, aby nebyla narušena ekologická stabilita krajiny, a podporovat realizaci vegetačních opatření v krajině, zejména výsadbu a obnovu remízků, alejí, soliterních stromů, větrolamů a územních systémů ekologické stability. Dále také prosazovat ochranu systému ekologické stability krajiny jako základní povinnost všech vlastníků a uživatelů pozemků, kteří musí být zároveň pozitivně motivováni k efektivní spolupráci. Dalšími důležitými aspekty tohoto cíle jsou: snížení exploatace a záborů půdního a horninového prostředí, vytvoření podmínek k zabránění sesuvů půdy a hornin a podpořit vyhodnocování stavu antropogenních zásahů do půdního a horninového prostředí.

- **Cíl 2: Chránit volnou krajinu**

K naplnění cíle budou směřovat opatření, zaměřená na upřednostňování zástavby uvnitř existujících sídel (nikoliv však na úkor vnitřní zeleně) nebo ve vazbě na ně, podpora využívání brownfields, minimalizace fragmentace ekosystémů, a minimalizace záborů zejm. kvalitních půd.

⁷ Viz Obnovená strategie udržitelného rozvoje EU (2006).

- **Cíl 3: Zastavit pokles biologické rozmanitosti.**

Trvalý pokles biodiverzity lze sledovat nejen v ČR, ale i v mezinárodním kontextu. Cílem je zajištění podmínek pro uchování života a jeho evolučních procesů. K dosažení cíle vede především ochrana a zlepšování stavu biotopů a krajiny a podpora výzkumu v této oblasti. Je také nutné koordinovat antropogenní aktivity v přírodně cenných územích. Součástí plnění cíle jsou také opatření, omezující zavádění nových a rozšiřování již přítomných invazních druhů a geneticky modifikovaných organismů.

Priorita 4.2: Odpovědné hospodaření v zemědělství a lesnictví

Zlepšování stavu složek životního prostředí je mimo jiné podmíněno odpovědným zemědělským a lesním hospodařením, které zároveň povede ke zvýšení stability zemědělských a lesních ekosystémů.

- **Cíl 1: Podporovat šetrné způsoby zemědělského hospodaření a rozvíjet jeho mimoprodukční funkce**

V rámci plnění cíle je nutné prosazovat ekologické aspekty zemědělského hospodaření prostřednictvím správné zemědělské praxe⁸. Důležité je také zachování genetických zdrojů zejm. zemědělských plodin, hospodářských zvířat i volně žijící zvěře, lesních dřevin a vzácných stromů rostoucích mimo les.

- **Cíl 2: Zachovat a zlepšit biologickou rozmanitost v lesích podporou šetrných, přírodě blízkých způsobů hospodaření v lesích a posílením mimoprodukčních funkcí lesních ekosystémů**

Cíl bude plněn opatřeními, zaměřenými na změnu druhové skladby a věkové i prostorové struktury lesa, zvýšení podílu přirozené obnovy, a dále opatřeními na podporu biologické rozmanitosti v lesích a jejich mimoprodukční funkce. V lesnické legislativě vytvořit srovnatelný prostor pro přírodě bližší nepasečné hospodaření založené na maximálním využívání přírodních procesů, přednostně podporovat a zavádět přírodě blízké způsoby hospodaření, a to diferencovaně podle přírodních podmínek a druhu vlastnictví, směřovat k přírodě bližší dřevinné skladbě při zachování konkurenceschopnosti v lesním hospodářství. Obnovovat a pěstovat lesní porosty ve vlastnictví státu tak, aby v nich byl trvale zachován zvýšený podíl melioračních a zpevňujících dřevin a dřevin přirozené druhové skladby. Podobného cíle se u nestátních vlastníků pokusit dosáhnout především vhodnou dotační politikou, osvětou a

⁸ Správná zemědělská praxe je pojem, definovaný v některých složkových zákonech a podzákoných předpisech. Jedná se o soubor opatření, zaměřené na snížení nepříznivých vlivů zemědělské činnosti na životní prostředí. Nově zásady správné zemědělské praxe navíc doplňují tzv. standardy GAEC (standardy dobrého zemědělského a environmentálního stavu), jejichž plnění je vyžadováno u zemědělců pobírajících tzv. přímé platby.

vzděláváním. Zvýšit ekologickou stabilitu lesních ekosystémů snížením skutečných nadměrných stavů spárkaté zvěře, za tím účelem mj. i upravit mysliveckou legislativu. Podpořit zvýšení podílu tlejícího dřeva, těžebních zbytků a stromů prošlých přirozeným procesem stárnutí v lese pro zachování biologické rozmanitosti a stanovit mechanismy, jak toho dosáhnout. Podle přírodních a porostních podmínek se bude podporovat využívání přirozené obnovy a omezování obnovy umělé.

Priorita 4.3: Adaptace na změny klimatu

Je nutné odpovědně plánovat a postupně realizovat adaptační opatření ke zmírnění dopadů změny klimatu, včetně řešení mimořádných událostí. Je zároveň zapotřebí zvýšit efektivitu hospodaření s vodními zdroji a zlepšovat vodní režim krajiny.

- **Cíl 1: Zajistit připravenost ke zvládnutí mimořádných událostí spojených se změnami klimatu.**

Jedním z opatření k naplnění cíle je vybudování systému ovládnutí a monitorování stavu koncových prvků varování, který současně zajistí přenos informací o výšce hladiny vodních toků ve vybraných lokalitách. Dalším typem opatření je pak realizace přírodě blízkých i technických protipovodňových opatření (přirozené rozlivy, suché poldry atd.), tak aby zároveň co nejvyšší mírou přispěly také ke zlepšení vodního režimu krajiny (viz cíl 4.3.3).

- **Cíl 2: Dosáhnout dobrého kvantitativního stavu podzemních i povrchových vod**

Opatření pro tento cíl směřují ke zlepšení retenčních schopností krajiny včetně urbanizovaných území a k zajištění dostatečných zdrojů jak pitné vody pro obyvatele, tak vody pro průmysl, energetiku a zemědělství. S narůstající novou výstavbou dochází k nárůstu podílu zpevněných ploch, hlavně v oblasti měst a obcí. Pro zlepšování retenčních schopností území je nutné výrazně podporovat zadržování vody v horninovém prostředí. Při nové výstavbě preferovat vsakování srážkových vod v co nejvyšší míře, pokud je to technicky možné. Dále využívat a podporovat výstavbu systémů retenčních nádrží (mohou být přírodního charakteru), které pomohou zadržet srážkové vody v krajině. Využívat takovou vodu pro zálivku v daném místě a tím šetřit spotřebu kvalitní pitné vody. Retenční schopnost krajiny je třeba podpořit i revitalizací stávajících recipientů a zlepšením obhospodařování zemědělské půdy.

- **Cíl 3: Zlepšit vodní režim krajiny**

Opatření v rámci tohoto cíle budou směřovat ke zlepšení vodního režimu krajiny (zlepšení retenční schopnosti krajiny) a celkovému zlepšení ekologického, hydrologického a hydromorfologického stavu vodních ekosystémů, obnově nebo ochraně dochovaného přírodního nebo přírodě blízkého stavu vodních ekosystémů a podpoře mimoprodukčních funkcí

vodních ploch. Podpora přirozených rozlivů v nivních plochách, budování a obnova retenčních prostor, revitalizace vodních toků a mokřadů, výstavba poldrů.

V řadě oblastí došlo k odvodnění přirozeně vlhkých ploch včetně rašelinišť, slatin a lužních lesů. Vlivem nevhodných úprav vodního toku, niv, případně celých povodí a pramenných oblastí došlo ke snížení retenční schopnosti krajiny. V rámci opatření bude snaha omezit uvedené negativní zásahy do krajiny.

- **Cíl 4: Snížovat dopady očekávané globální klimatické změny a extrémních meteorologických jevů na lesní a zemědělské ekosystémy**

Pro naplnění cíle je nutné pěstovat prostorově a druhově rozrůzněné porosty s co největším využitím přírodních procesů, pestré dřevinné skladby, přirozené obnovy a variability pěstebních postupů, uplatňovat opatření udržující vysokou a stabilní produkci dřevní hmoty, a zabránit degradaci lesních půd se snahou maximalizovat množství uhlíku vázaného v půdě. Je také žádoucí posoudit dopady využívání lesní biomasy pro výrobu energie na životní prostředí včetně dopadů na půdu, vodu, biologickou rozmanitost a koloběh živin.

V oblasti zemědělství je nezbytná podpora vědy a výzkum, což umožní flexibilně reagovat na změny podmínek (změny režimu srážek, vegetačních stupňů apod.). Podmínkou je také dostatečná ochrana před povodněmi a naopak zajištění dostatečných zdrojů vody pro závlahy.

4.5 **PRIORITNÍ OSA 5: STABILNÍ A BEZPEČNÁ SPOLEČNOST**

4.5.1 **Klíčová témata**

Migrace a bezpečnostní rizika

Počet cizinců v ČR se od roku 1989 trvale zvyšuje. Migrační saldo ČR je kladné (více přistěhovalých než vystěhovalých) a vykazuje rostoucí tendenci. Nejpočetnější skupiny cizinců pobývajících v ČR představují státní příslušníci Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu, Ruska a Polska. Migrace se soustřeďuje zejména do Prahy a větších měst. Počet nelegálních imigrantů na území ČR má trvale klesající tendenci. Problematiku migrace je nutné řešit v souvislosti s oblastmi, uvedenými v prioritní ose 1 (demografický vývoj) a 2 (lidské zdroje).

Zdraví, bezpečí, kvalitní životní prostředí a kvalitní mezilidské vztahy jsou základem ekonomicky prosperující společnosti. Rostoucí kriminalita, vandalismus, rasismus, xenofobie a jiné negativní jevy společnosti, nadměrná rizikovitost a s ní spojená úrazovost a nárůst rizik mimořádných událostí, zejména přírodních katastrof, havárií a terorismu, mohou ohrozit

ekonomickou stabilitu státu. Investice do lidských zdrojů v oblastech jednotné systematické a dlouhodobé výchovy, vzdělávání, prevence rizik a přípravy k sebeochraně a vzájemné pomoci jsou a budou vždy mnohem nižší než odstraňování následků běžných každodenních neštěstí i následků mimořádných událostí. Navíc výrazně a dlouhodobě ovlivňují postavení priorit a postoje obyvatelstva, což je důležitým předpokladem udržitelného rozvoje státu.

Vnější bezpečnostní rizika souvisejí s otevřeností státu a ekonomiky. Problémem je korupce, mezinárodní organizovaný zločin, snažící se prorůst do ekonomiky i politické reprezentace a ekonomická kriminalita, která často využívá nedokonalé legislativy. S postupujícím technologickým rozvojem roste počítačová kriminalita. Přímá vnější rizika nejsou při současném geopolitickém uspořádání světa významná s výjimkou mezinárodního terorismu. Nepřímá vnější rizika souvisejí obecně s postupujícím procesem globalizace (snižování konkurenceschopnosti evropských ekonomik vůči rostoucím ekonomikám asijským), konkrétně s energetickou, surovinovou a potravinovou bezpečností a s aktivitami mezinárodního organizovaného zločinu.

Existuje určité riziko posílení populistických a extremistických politických hnutí, zejména v období hospodářské recese. Vysoká míra státní regulace a přerozdělování veřejných prostředků je jednou z příčin nepříjemně vysoké korupce.

Od roku 1999 klesá počet evidovaných trestných činů. Počet trestných činů v roce 2008 byl druhý nejnižší za posledních deset let (po roce 2006). Po přechodném poklesu počtu vězněných osob v letech 2000 – 2002 dochází od roku 2003 k nárůstu počtu vězněných osob, v roce 2008 oproti roku 2007 výrazně vzrostl počet vězněných osob.

Veřejné finance a veřejná správa

Významnou výzvou pro českou ekonomiku je zajištění dlouhodobé udržitelnosti veřejných financí. Přestože ČR využila období nadprůměrného hospodářského růstu k provedení dílčích fiskálních reforem, hlavní výzvy v podobě komplexní reformy penzijního a zdravotního systému zůstávají. ČR čelí stárnutí populace a s ním souvisejícímu růstu mandatorních výdajů na celkových výdajích státního rozpočtu. Klíčovou podmínkou pro plánované snížení deficitu na úroveň střednědobého fiskálního cíle bude dodržení výdajových stropů, jež by měly zajistit dosažení cílených deficitů. Dodržení výdajových stropů však zřejmě nebude možné za stávajícího nastavení sociálních politik a bude pravděpodobně vyžadovat další úsporná opatření.

Reforma penzijního a zdravotního systému představuje pro ČR jednu ze současných priorit. Snížení citlivosti veřejných financí na demografický vývoj a přijetí strategického rozhodnutí, které zajistí dlouhodobě stabilní a efektivní financování obou systémů, je proto nevyhnutelné.

Podmínkou udržitelného rozvoje a zajištění konkurenceschopnosti v mezinárodním prostředí je efektivně fungující veřejná správa, která prošla v uplynulých 10 letech významnou změnou. Od roku 1999 byla obsahem reformy veřejné správy její přestavba zahrnující reformu obecní a krajské samosprávy, centrální a územní státní správy, regulatorní reformu, právní a dosud nerealizovanou právní úpravu státní služby, systém vzdělávání ve veřejné službě a dotvoření správního soudnictví. Od tohoto data byl rovněž důsledně aplikován model sloučené veřejné správy. Současně byl smyslem reformy soulad obsahu a organizace české veřejné správy s obecně uznávanými požadavky na fungování veřejné správy v zemích EU. Šlo zejména o požadavek služby veřejnosti, skládání účtů veřejnosti a s tím spjatého důrazu na společenskou efektivnost a vnitřní hospodárnost veřejné správy. Důraz měl být kladen i na překonání neuspokojivého stavu ve vnitřní právní síle.

Tyto záměry byly ve značné míře realizovány, reforma přinesla své výsledky a zůstává cíleně řízeným procesem. Problémem k řešení však zůstává nedostatečná efektivnost veřejné správy ztížená existencí a převažujícím vlivem parciálních (resortních) pohledů na úkoly správy a podceňováním „nadresortní“ koordinace. Nepodařilo se uvést v život zákon o státní správě, jehož smyslem je depolitizace správy, zvýšení její profesionální úrovně a zvýšení sociálních jistot zaměstnanců státní správy. Pokud jde o obsah práce orgánů ústřední státní správy, předpoklad přenést těžiště činnosti od operativy ke koncepčnímu a metodickému řízení a koordinaci se podařilo pouze zčásti. Na úrovni obecních struktur mělo dojít rovněž k zásadní přestavbě, jejímž hlavním cílem měla být ekonomická motivace obcí ke slučování správních činností, aniž by obce ztratily svou právní samostatnost. Základním problémem dosavadní reformy je však možno v praxi označit její zužování ve své většině na reformu institucí, nikoli reformu činností. V této souvislosti se jeví jako neodkladné i posouzení současně účinného kompetenčního zákona a zákona o obcích. Rovněž efektivnost smíšeného modelu veřejné správy adekvátně nově očekávaným potřebám územního rozvoje České republiky.

S výše uvedeným souvisí také kvalita a uplatňování právní regulace. Důležité je působení právní regulace na její adresáty. Zejména lidé v obtížné životní situaci hodnotí právní regulaci negativně pro její nepřehlednost a nesrozumitelnost. Veřejná správa se v současnosti potýká s řadou problémů, zejména:

- nedostatečná výkonnost, transparence, resortismus a politizace,
- nepřehledné a nestabilní regulatorní prostředí a nevhodně nastavená regulace vedoucí k nadměrnému zatížení občanů, podniků a organizací,
- neexistence stabilizované a profesionální státní služby,
- neefektivní systém prevence korupce,

- stále nedostatečné využívání ICT veřejnou správou spolu s relativně nízkou IT gramotností úředníků vede ke zbytečnému zatěžování podnikatelů,
- nedostatečně efektivně pracující soudní systém, zdlouhavost soudního řízení,
- nedostatečná kapacita, efektivita a kvalita výkonu územní veřejné správy, chybějící strategické plánování a systematický a komplexní přístup k místnímu rozvoji a k jeho udržitelnosti.

Z mezinárodních srovnání vyplývá, že efektivita veřejné správy (měřená mezinárodními ukazateli) je nízká, což má přímý vliv na ekonomickou konkurenceschopnost. Podnikání je v ČR stále vnímáno jako komplikované, což nesouvisí pouze s obtížností založení nebo ukončení podnikání, ale obecně s funkcí veřejné správy, kvalitou regulace (daňové zákony) a právního prostředí (např. vymahatelnost práva) a celkovou malou transparentností úředních rozhodnutí. Nejasná a komplikovaná formální pravidla vedou k nekonzistentnímu a nepředvídatelnému výkladu zákona a dávají tak prostor k svévolnému a korupčnímu chování.

Specifickým prostředkem ke zvyšování efektivity veřejné správy je podpora využívání informačních technologií v procesech veřejné správy a budování elektronického systému veřejné správy (e-Government). Z mezinárodních srovnání vyplývá, že služby e-Governmentu jsou občany využívány v menší míře.

Mezinárodní vztahy a závazky

Podmínkou zachování a rozvoje demokratického systému v ČR jsou zejména upevňování politické, bezpečnostní, ekonomické, environmentální a sociální stability, posilování vazeb s demokratickými státy a s uskupeními demokratických států (zejména NATO a EU). Důležitá je kultivace politického prostředí, omezení nadbytečné regulace na nezbytnou míru a dále její zefektivnění, např. formou elektronizace veřejné správy, rozvoj preventivních i nápravných opatření pro případ mimořádných událostí (přírodních, antropogenních i sociogenních), boj proti kriminalitě obecně a zejména proti korupci a organizovanému zločinu (v oblasti prevence i sankcí), a boj proti asociálním jevům (rasismus, xenofobie, ultranacionalismus).

Vzhledem k předpokládané stoupající tendenci výskytu mimořádných přírodních událostí bude nezbytné podpořit posílení a rozvoj integrovaného záchranného systému, který zabezpečuje koordinovaný postup svých složek (Hasičský záchranný sbor ČR, Policie ČR, Zdravotnická záchranná služba atd.) při přípravě na mimořádné události a při provádění záchranných a likvidačních prací.

NATO a Evropská unie považují za závažné riziko možné použití radioaktivních, chemických nebo biologických látek k útoku vedenému teroristy vůči civilnímu obyvatelstvu.

Existuje nedostatek informací o chování občanů při mimořádných událostech. Polovina lidí přiznává, že není o chování při mimořádných událostech dostatečně informována, téměř devět z deseti považuje za potřebné, aby bylo veřejnosti nabízeno více informací o požární ochraně.

Poškození, narušení nebo zničení kritické infrastruktury může být jednou z významných hrozeb, která může vyústit v krizový stav, je dlouhotrvající výpadek elektro-energetické soustavy na větší části či na celém území státu. Vzhledem ke stoprocentní závislosti všech oblastí života a ekonomiky na elektřině by mohlo dojít po několika hodinách až dnech (záleží na rozsahu výpadku) k paralýze života v postiženém území. Elektrizací soustava ČR je přímo propojena s okolními soustavami Německa, Rakouska, Slovenska, Polska a Maďarska a s ostatními nepřímo, a proto nelze vyloučit ani vliv okolí (i vzdáleného).

Česká republika je signatářem mezinárodních dohod a vyjednávání v oblasti klimatických změn. Přijetím klimaticko-energetického balíčku EU se ČR zavázala ke snížení emisí skleníkových plynů o 30 % do r. 2020 (vzhledem k emisím roku 1990). Emise skleníkových plynů na obyvatele klesají pomalu, zatímco emise na jednotku HDP se od roku 2000 snížily o více než jednu čtvrtinu. Jako problematický se při uvažování současných technologií, politik a opatření jeví výhled do roku 2050, kdy by se národní emise skleníkových plynů měly pohybovat hluboko pod 50 % stavu roku 1990.

4.5.2

Priority a cíle

Priorita 5.1: Posilování sociální stability a soudržnosti

Omezování negativních sociálních jevů (sociální exkluze, patologické sociální chování, xenofobie a rasismus, korupce, kriminalita) je předpokladem soudržné a tolerantní společnosti, která se účinněji těmto jevům brání. Současně je zapotřebí zajistit připravenost státu a společnosti na zvyšující se počet imigrantů.

- **Cíl 1: Specifikovat a realizovat klíčové principy připravenosti společnosti a státu z hlediska podpory integrace cizinců.**

Je nutné dosáhnout připravenosti společnosti z hlediska integrace cizinců v jednotlivých oblastech jejich žití na území ČR, rozvíjet vzájemné vztahy mezi komunitami a realizovat prevenci k problematice narušení sociální koheze společnosti a prevence sociální exkluze některých skupin, při zohlednění bezpečnostních aspektů imigrace.

Cílem je v relaci s významem integrace z pohledu demografie vytvářet příznivé integrační stimuly pro imigranty, zejména v oblasti zaměstnání, bydlení, přístupu ke vzdělání, participace cizinců na společenském a politickém životě v ČR a předcházet negativním jevům, které by vzhledem k sociokulturní odlišnosti imigrantů ve vztahu k majoritní části společnosti mohly vést k jejich sociální exkluzi.

Předpokladem je také zdokonalení systémových opatření Policie ČR pro práci s menšinami – zejména prostřednictvím vzdělávání a přípravy policistů ve vztahu k menšinám; posílení počtu příslušníků menšin pracujících v Policii ČR; úspěšného importu práva a spravedlnosti do specifického prostředí sociálně vyloučených komunit. Současně je nutné posílit boj proti novým formám obchodování s lidmi (např. proti nucené práci) – a to prostřednictvím vzdělávání orgánů vynucujících právo a cílenou prací s ohroženými komunitami rozšířit povědomí o nových formách obchodování s lidmi a adekvátně na ně reagovat.

Nebytné je zesílení a diverzifikace protiextremistické politiky realizací následujících opatření:

- *Zapojit do boje s extremismem vládní i nevládní subjekty – vzájemně provázaná, spolupracující protiextremistická platforma.*
- *Poskytnout specialistům, kteří bojují proti extremismu dostatečné zázemí pro výkon jejich pravomocí – profesionalizace místo represe.*
- *Bojovat proti extremistické propagandě otevřeností – komunikací proti demagogii.*

• **Cíl 2: Posílit prevenci nežádoucích patologických a sociálních jevů, kriminality, korupce**

K plnění cíle povede realizace preventivních programů a činnost proti nežádoucím patologickým a sociálním jevům společnosti, boj s korupcí – antikorupční programy, etické kodexy. Podmínkou úspěšného plnění cíle je přijetí Zákona o prevenci kriminality, případně šířeji pojatého zákona o prevenci sociálně patologických jevů, který přinese jednotné vymezení pojmu prevence kriminality, popíše gesce jednotlivých ústředních správních orgánů, územních samosprávních celků a dalších typů právnických i fyzických osob, zajistí vzájemnou spolupráci a informovanost i realizaci aktivit předcházejících šíření sociálně patologických jevů.

Jedním z opatření bude také celonárodně fungující systém včasné intervence tj. realizace národní podoby projektu Systém včasné intervence a týmu pro mládež, který bude stabilně obligatorně finančně zabezpečen a legislativně ukotven. Cílem systému je prevence, včasná a efektivní náprava a pomoc v situacích, ve kterých se ocitne dítě, mladistvý a jeho rodina v ohrožení nebo v pozicích pachatelů protiprávní činnosti prostřednictvím včasné a efektivní spolupráce orgánů činných v trestním řízení, orgánů sociálně právní ochrany dětí, probační a mediační služby a

dalších právnických osob. Současně je zapotřebí vychovávat děti a mládež ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a rozvoji osobnosti. Působit na mladou generaci, aby docházelo k vytváření a upevňování morálních hodnot, ke zvyšování sociálních kompetencí dětí a mládeže, k dalšímu rozvoji dovedností, které vedou k odmítání všech forem sebeustrukce, projevů agresivity a porušování zákona. Trvale a systematicky podporovat všechny aktivity vedoucí zejména k posílení preventivních opatření. Vytvářet dobré společenské, legislativní a finanční podmínky pro účelné trávení volného času dětí a mládeže. Podporovat zvláště aktivity, které vedou k smysluplnému zapojení mladých lidí do volnočasových aktivit, a tím odvést jejich pozornost od „únikových“ forem chování. Podporovat rozvoj školských zařízení pro zájmové vzdělávání a jejich prostřednictvím poskytovat nabídku volnočasových aktivit. Podporovat činnost NNO, které s dětmi a mládeží pracují. Vytvářet podmínky a širokou nabídku zapojení mladé generace do veřejného a společenského života. Prostřednictvím dotačních programů motivovat výše uvedené subjekty ke kvalitní náplni volnočasových aktivit.

- **Cíl 3: Zajistit přístup osobám a rodinám ohroženým chudobou a sociálním vyloučením k sociální ochraně a základním službám**

Aktivní politika sociálního začleňování má zajistit přístup k základním službám (právům) kromě již uvedených skupin osob také ohroženým rodinám, osobám se zdravotním postižením, osobám ohroženým chudobou a osobám bez příštířeší, seniorům, etnickým menšinám atd.).

Priorita 5.2: Efektivní stát a kvalitní výkon veřejné správy

Jedním z hlavních předpokladů fungování společnosti je efektivní veřejná správa a samospráva územně samosprávných celků – obcí, měst a krajů, které transparentně hospodaří s konsolidovanými veřejnými financemi (dlouhodobě vyrovnaný rozpočet) a s minimalizovanými zásahy do soukromého života jednotlivců. Významným rizikem je neudržitelnost veřejných financí, zejména v situaci, kdy finanční trhy budou nestabilní. Posílení možnosti participace občanů na rozhodování je předpokladem soudržné společnosti a pojistkou proti zneužití moci.

- **Cíl 1: Zajistit dlouhodobou udržitelnost veřejných financí**

Problematika dlouhodobé udržitelnosti se zabývá analýzou dlouhodobých trendů ve vývoji veřejných financí s ohledem na příjmovou a výdajovou stranu a potažmo na vývoj deficitů a veřejného dluhu. Hlavním principem udržitelného vývoje by mělo být maximálně efektivní hospodaření s veřejnými prostředky, které nepovede k zadlužování budoucích generací. V dlouhodobém horizontu hraje zásadní roli očekávaný demografický vývoj spojený se stárnutím populace, který s největší pravděpodobností přinese negativní dopady v podobě vyšších výdajových tlaků v některých oblastech sociálního systému (zejména důchody, zdravotnictví a dlouhodobá péče).

Je nutné realizovat reformy systému zdravotnictví, školství a penzijního systému, které budou zohledňovat dlouhodobé demografické trendy a zajistí tak finanční udržitelnost těchto systémů.

- **Cíl 2: Rozvíjet lidské zdroje ve veřejné správě a cíleným vzděláváním přispět k efektivitě a kvalitě veřejné správy a rozvoji forem její práce v souladu s požadavky udržitelného rozvoje („smart administration“ tj. tzv. „chytrá veřejná správa“)**

Cílem je zvyšování úrovně kvality, efektivnosti a transparentnosti výkonu veřejné správy – s fungujícími systémy řízení kvality a sledováním výkonnosti na úřadech veřejné správy, efektivní komunikací ve veřejné správě, synergickým působením různých úrovní veřejné správy, při aplikaci principu partnerství

Opatření k plnění cíle budou mimo jiné zaměřena na systémové zavádění místní Agendy 21 v municipalitách, a vytvoření jednotného systému řízení lidských zdrojů ve veřejné správě. Je také žádoucí využívat veřejné zakázky pro dosahování synergických efektů v sociální a environmentální oblasti.

Nezbytným předpokladem je pak stabilizace pracovníků veřejné správy a fungující systém vzdělávání pracovníků veřejné správy.

K dosažení navrhovaného cíle povede zejména:

- *podpora vzdělávání úředníků veřejné správy v problematice udržitelného rozvoje, zejména v oblastech zaměřených na zvyšování schopnosti veřejné správy spolupracovat a vytvářet partnerství mnoha zainteresovaných subjektů,*
- *koordinace a zabezpečování vzdělávání zaměstnanců ve správních úřadech a úředníků územních samosprávných celků v problematice udržitelného rozvoje, zejména prostřednictvím využití systémových řešení (zakotvením do právních předpisů),*
- *podpora tvorby konkrétních vzdělávacích programů v oblasti udržitelného rozvoje a schopnosti strategického plánování a systematického a komplexního přístupu k udržitelnému místnímu rozvoji pro stanovené cílové skupiny úředníků ve veřejné správě,*
- *uplatňování principů udržitelného rozvoje v relevantních tématech vzdělávání úředníků ve veřejné správě.*

- **Cíl 3: Rozvíjet eGovernment**

K plnění cíle vedou opatření zaměřená na podporu využívání ICT ve veřejné správě, prosazování eGovernmentu s důrazem na bezpečný a jednoduchý přístup k veřejným službám prostřednictvím internetu, tvorbu návazných registrů na centrální registry veřejné správy, rozvoj a modernizaci komunikační infrastruktury veřejné správy, rozvoj a modernizaci sítě kontaktních míst veřejné správy.

Priorita 5.3: Veřejná správa a rozvoj občanského sektoru

Všeobecným trendem v oblasti občanského sektoru v České republice je malá rychlost a stagnace řešení problémů způsobená nedostatkem politické vůle zabývat se rozvojem vztahu státu k občanské společnosti, zejména pak vztahem k nestátním neziskovým organizacím. Prudký nárůst počtu těchto organizací (občanských sdružení, obecně prospěšných společností, nadací, nadačních fondů) nebyl doprovázen adekvátními změnami v systému státní podpory, ani v systému norem regulujících činnost těchto organizací. Systém financování neziskových organizací z veřejných zdrojů je příliš centralizovaný, zčásti neprůhledný a prostředky poskytuje zpravidla krátkodobě.

- **Cíl 1: Prohloubit a formalizovat spolupráci veřejné správy všech stupňů a nestátních neziskových organizací**

Z úrovně státu a veřejné správy všech stupňů rozvíjet a podporovat rozvoj spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi a tím prohlubovat rozvoj občanské společnosti. Povzbuzovat integrační směry, které již v současné době vedou neziskový sektor k větší míře koordinace a soutěži o partnerskou pozici vůči orgánům veřejné správy.

- **Cíl 2: Docílit institucionální uspořádání neziskového sektoru s vlastní organizační strukturou vedoucí k efektivnější spolupráci s veřejnou správou**

Zvláštní péči věnovat intenzivnějšímu navazování kontaktů a budování důvěry mezi neziskovými organizacemi, s cílem jejich institucionálního zabezpečení vytvářením facilitačních center poskytujících např. pomoc při formování komunitních koalic, členských asociací, střešních organizací a neformálních seskupení neziskových organizací.

Dobudovat vnitřní infrastrukturu neziskového sektoru tak, aby mohl více pracovat na sobě samém. Zkvalitňovat a rozšiřovat síť servisních organizací, aktivit, mechanismů a platforem, které představují nástroj, který může neziskový sektor využít při svém dalším rozvoji na ještě respektovanějšího partnera a společenského aktéra.

- **Cíl 3: Posílit osvětové a vzdělávací aktivity související s rozvojem spolupráce veřejné správy a neziskového sektoru**

Posílit osvětovou kapacitu o neziskovém sektoru a jeho spolupráci s veřejnou správou při prohlubování rozvoje občanské společnosti vybudováním sítě servisních neziskových organizací, které se budou zabývat vzdělávací činností pro potřebu neziskového sektoru a profesionálně se věnovat PR aktivitám zaměřeným na tyto organizace.

Priorita 5.4: Zvyšování připravenosti na zvládnání dopadů globálních bezpečnostních hrozeb a posilování mezinárodních vazeb

Regionální spolupráce (Evropská hospodářská komise OSN, EU, Středoevropská iniciativa, Visegrádská skupina) je cestou k udržení a zlepšení současné pozice ČR v globalizovaném světě. Mezinárodní spolupráce je základním předpokladem k řešení globálních rizik a jejich dopadů na ČR (terorismus, organizovaný zločin, energetická bezpečnost, změny klimatu atd.) a současně možností, jak může ČR přispět k udržitelnému rozvoji jiných států a oblastí.

- **Cíl 1: Prohlubováním mezinárodní spolupráce zvýšit připravenost na teroristické hrozby, včetně nových forem těchto hrozeb, a přijmout nástroje k potlačení organizovaného zločinu.**

Cíl bude plněn prostřednictvím opatření, zaměřených na posilování kapacity aktérů, zabývajících se protiteroristickou politikou v boji proti již existujícím i očekávaným teroristickým hrozbám, dalším rozvíjením mezinárodní spolupráci a výměny informací se zahraničními partnery. Součástí bude přijetí legislativních i nelegislativních nástrojů k potlačení organizovaného zločinu tj. identifikovat a přijmout nové nástroje, sloužící k potlačení projevů organizovaného zločinu (např. zavedení správné odpovědnosti právnických osob za protiprávní jednání do právního řádu ČR; posílení ochrany zástupců orgánů ČR zabývajících se prosazováním práva a vyšetřujících případy organizované kriminality).

- **Cíl 2: Zvýšit připravenost složek Integrovaného záchranného systému včetně zařízení civilní ochrany, k plnění úkolů ochrany obyvatelstva při řešení dopadů globálních bezpečnostních hrozeb.**

Z pohledu koordinace složek IZS bude rozvíjena oblast tvorby a procvičování modelových postupů složek IZS. Významným prvkem pro rozvoj připravenosti IZS bude připravované vybudování tzv. Národního centra pro krizovou připravenost a výcvik složek integrovaného záchranného systému, jehož cílem je také zásadní kvalitativní posun při realizaci systému vzdělávání a vybudování odpovídající infrastruktury pro jednotný a efektivní výcvik složek IZS. Plnění cíle zároveň přispěje ke zdokonalení systému reakce státu na zdravotní a bezpečnostní rizika. Jedním z důležitých faktorů plnění uvedeného cíle je i prevence a minimalizace rizik vzniku rozsáhlého poškození životního prostředí, a to jak působením hrozeb antropogenního, tak přírodního původu.

- **Cíl 3: Rozvíjet spolupráci v rámci regionu a EU, posílit aktivní účast v mezinárodních organizacích a prosazovat principy udržitelného rozvoje na všech úrovních mnohostranných a bilaterálních vztahů a v souladu s nimi posilovat mezinárodní spolupráci v politické, ekonomické, sociální, environmentální a kulturní oblasti, a usilovat o zvýšení objemu a zefektivnění oficiální rozvojové pomoci v uvedených oblastech.**

Je nutné, aby ČR co nejdříve splnila své závazky v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce, vyplývající ze vstupu do EU⁹. Cílem je také aktivní využívání možností mezinárodních smluv při řešení globálních rizik a jejich dopadů na ČR, rozvoj další spolupráce v rámci regionu, EU a mezinárodní spolupráce za účelem posílení postavení ČR ve světě. V rámci plnění cíle je zároveň nutné prosazovat principy udržitelného rozvoje na všech úrovních mnohostranných a bilaterálních vztahů a v souladu s nimi posilovat mezinárodní spolupráci v politické, ekonomické, sociální, environmentální a kulturní oblasti.

- **Cíl 4: Podílet se na plnění mezinárodních závazků v oblasti snižování emisí skleníkových plynů**

Cílem vyplývajícím z Kjótského protokolu je dosáhnout snížení celkových emisí skleníkových plynů o 8 % v období 2008 – 2012 vůči roku 1990. Přijetím klimaticko-energetického balíčku se EU zavázala na úrovni Společenství ke snížení emisí skleníkových plynů o 30 % do r. 2020 vůči r. 1990 za předpokladu, že dojde k celosvětové a komplexní dohodě pro období po r. 2012 a že další rozvinuté země se zaváží ke srovnatelnému snížení emisí. Snížení celkových emisí skleníkových plynů v rámci EU o nejméně 20 % do r. 2020 vůči roku 1990 je naším unilaterálním závazkem bez ohledu na výsledek mezinárodních vyjednávání o nastavení globálních redukčních cílů po r. 2012. ČR se také bude v adekvátní míře podílet na financování opatření v oblasti předcházení změny klimatu a adaptace v rozvojových zemích, včetně technologické spolupráce. Klimatické aspekty je třeba integrovat do stávajícího systému rozvojové spolupráce ČR.

⁹ Členské státy, které přistoupily k EU po roce 2002 a ještě nedosáhly poměru ODA/HDP ve výši 0,17 %, budou usilovat o zvýšení své ODA, aby dosáhly této úrovně do roku 2010. Členské státy, které přistoupily k EU po roce 2002, budou usilovat o to, aby do roku 2015 zvýšily svůj poměr ODA/HDP na 0,33%.

5 **IMPLEMENTACE SUR ČR**

5.1 *ZÁKLADNÍ PRINCIPY IMPLEMENTACE*

Úlohou Strategie udržitelného rozvoje České republiky je vytvořit konsensuální rámec pro zpracování dalších materiálů koncepčního charakteru (sektorových strategií, politik či akčních programů) a být tak důležitým východiskem pro strategické rozhodování v rámci jednotlivých resortů, krajů, měst a obcí i pro meziresortní spolupráci a spolupráci se zájmovými skupinami.

Hlavní roli při směřování státu k udržitelnému rozvoji má Vláda České republiky, nicméně odpovědnost leží na všech občanech ČR. Hlavní „hybnou silou“ implementace SUR ČR však jsou jednotlivé resorty a samospráva na úrovni krajů a obcí. Udržitelný rozvoj – respektive principy udržitelného rozvoje (viz kap. 5.2) – by měl být zohledňován v rámci všech plánovacích a rozhodovacích procesů

Jednotlivé resorty, kraje, města a obce by tedy měly¹⁰:

1. integrovat priority a cíle SUR ČR do příslušných resortních, krajských a místních strategických dokumentů (nově vznikajících či aktualizovaných),
2. provádět v rámci přípravy koncepčních a legislativních dokumentů (tj. závazných vládních dokumentů, resortních, krajských a místních programů a plánů apod.) hodnocení jejich souladu s prioritami a cíli SUR ČR,
3. v pravidelných intervalech podávat zprávu o příspěvku resortu k plnění priorit a cílů SUR ČR (viz dále kap. 8).

5.2 *PRINCIPY UDRŽITELNÉHO ROZVOJE*

Aktualizovaná Strategie udržitelného rozvoje ČR stanoví základní principy udržitelného rozvoje, které je nezbytné respektovat při tvorbě všech navazujících strategií a koncepčních dokumentů. Dodržování níže uvedených principů je pro dosažení udržitelného rozvoje České republiky klíčové.

Jedná se o:

¹⁰ Vláda ČR současně se schválením aktualizace SUR ČR svým usnesením uloží provádění těchto aktivit jednotlivým resortům, směrem ke krajům a obcím (případně dalším partnerům SUR ČR) tyto aktivity doporučí.

- Princip rovnováhy tří pilířů udržitelného rozvoje
- Princip soudržnosti a integrace politik a řízení
- Princip předběžné opatrnosti
- Princip generační a mezigenerační odpovědnosti
- Princip rovných příležitostí
- Princip partnerství
- Princip mezinárodní odpovědnosti

Podstatou **principu rovnováhy tří pilířů udržitelného rozvoje** je dosažení a zachování dynamické rovnováhy mezi vývojem ekonomické, sociální a environmentální dimenze udržitelného rozvoje. Tento princip úzce souvisí s níže uvedeným principem soudržnosti a integrace politik a řízení.

Princip soudržnosti a integrace politik a řízení podporuje politiky a opatření na místní, regionální, národní, ale i na evropské a globální úrovni s cílem zvýšit jejich přínos pro udržitelný rozvoj. Má zajistit, aby důležitá politická rozhodnutí byla vyvážená a respektovala všechny tři pilíře udržitelného rozvoje; jeho součástí je např. koncept proporcionality, tj. potřeba regulace či omezení v dané oblasti je poměřována významem a důležitostí cíle.

Princip předběžné opatrnosti vychází ze zásady, že opatrnost je nutno zachovávat i v případech, kdy není jistota, jak rychle k nežádoucím jevům dojde, či jestli k nim vůbec dojde. V případě vědecké nejistoty se tak předpokládá použití vhodných hodnotících postupů a preventivních opatření. Např. zabezpečení ochrany životního prostředí formou udržitelného využívání zdrojů je založeno na zkvalitňování znalostí o vzájemném působení biosféry, ekosystémů a lidských činností. Tyto znalosti jsou získávány zejména pomocí podpory vědy a výzkumu.

Princip generační a mezigenerační odpovědnosti jako další výchozí zásada se širokým rozsahem v užším smyslu podněcuje současnou generaci k zachování a předání základních přírodních, kulturních a civilizačních hodnot budoucím generacím. V širším smyslu lze do tohoto principu pojmut i snahu o oddělení křivek ekonomického růstu od negativních dopadu na životní prostředí a soubor myšlenek ve vztahu k biologické a kulturní rozmanitosti krajiny a venkova. Dále podporuje dialog mezi generacemi, usnadňuje vzájemné porozumění členů společnosti a jejich efektivní zapojení do budování otevřené společnosti.

Princip rovných příležitostí slouží k dosažení cíle sociální spravedlnosti a soudržnosti a zakládá se na podpoře sociálního začlenění (tj. potírání případů sociální exkluze), dodržování základních lidských práv a zachování kulturní rozmanitosti.

Princip partnerství stanoví, že vztahy mezi environmentálními, ekonomickými a sociálními subjekty musí být budovány na bázi partnerství a nikoli konfrontace. Záměry udržitelného rozvoje, včetně změny vzorců výroby a spotřeby, nelze realizovat bez kooperačních a koordinačních aktivit mezi veřejným sektorem, podnikatelskou sférou, nevládními institucemi, obyvatelstvem, ale i zahraničními subjekty. K úspěšné reakci na výzvy udržitelného rozvoje patří zesílená transparentnost a odpovědnost všech zainteresovaných subjektů.

Princip mezinárodní odpovědnosti je uplatňován zejména prostřednictvím rozvojové spolupráce, dodržování přijatých závazků vyplývajících z mezinárodních dohod, úmluv a členství v organizacích jako je Organizace spojených národů (OSN) či Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Při sdílení globální a regionální zodpovědnosti z pozice hospodářsky vyspělé země je ovšem třeba respektovat zvláštní podmínky a specifické zájmy České republiky a EU.

Principy udržitelného rozvoje slouží mj. k nalezení vodítek pro adekvátní volbu nástrojů, jimiž bude možné dosáhnout dále specifikované cíle za účelem udržení vysoké kvality života obyvatel – ekonomického pokroku v atmosféře sociální soudržnosti a v nenarušeném životním prostředí České republiky. Prosazování těchto principů je tedy východiskem pro utváření dlouhodobých trendů a též kritériem při hodnocení jejich rázu a vyváženosti.

K dosažení udržitelného rozvoje České republiky je mimo výše uvedené zásadní principy nutné přihlížet k řadě specifitějších kritérií. Významným předpokladem **oddělení ekonomického růstu a znečištění životního prostředí** (decoupling) je zejména **udržitelné využívání přírodních zdrojů**, udržitelná produkce energií, materiálů i odpadů, která nepřesahuje adaptabilitu ekosystémů a schopnost přírody poskytovat nenarušené ekosystémové statky a služby. Vzhledem k možnosti ovlivnění životodárných planetárních systémů (např. hydrologického cyklu, klimatického systému apod.) je potřeba při lidských činnostech brát **ohled na planetární systémy**, neboť život lidí i celé civilizace je na nich závislý.

Základním předpokladem využívání přírodních služeb (tj. prostoru, zdrojů energie, látek, regulačních a podpůrných služeb i kulturních služeb) pro lidský blahobyt je zastavení poklesu **biologické rozmanitosti** v nejširším smyslu. Rovněž je zapotřebí podporovat **přechod k udržitelnému zemědělství**, které respektuje potřeby ochrany životního prostředí a zdraví spotřebitelů. Při vývoji nových výrobků a služeb i jiných činnostech je důležité brát v potaz **celý životní cyklus** daného výrobku či služby. Zároveň je zapotřebí uplatňovat **princip znečišťovatel platí**, který stanoví, že ten, kdo znečišťuje, musí platit za škody, způsobené na lidském zdraví a životním prostředí. Důležitým úkolem je **snižování rizik a vlivů ohrožujících lidské zdraví**, včetně změn nevhodného životního stylu.

Posílením podpory výzkumu a vývoje bude možné kontinuálně **využívat nejlepší dostupné znalosti a technologie**, které tvoří základnu principu předběžné opatrnosti a prevence. Koncepční dokumenty, které slouží jako podklad budoucího vývoje společnosti, musí být vypracovány, hodnoceny a uvedeny v praxi s využitím těch nejlepších znalostí příslušných odborníků v jednotlivých oblastech. Je nutné zajistit, aby se tyto materiály zakládaly na zdravém pohledu na ekonomickou, sociální a environmentální situaci a poměr mezi náklady na jejich uplatnění a očekávanými přírůsky byl příznivý.

Je nezbytné, aby orgány veřejné správy, zejména v dnešní době, důsledně dbaly na **vytváření předpokladů k zajištění vyváženého rozpočtu a snižování dluhu**. Pomocí **pozitivní ekonomické stimulace** je pak možné podpořit činnost relevantních subjektů v žádoucím směru a příslušných oblastech národního hospodářství.

Podporováním a ochranou základních práv a svobod jednotlivce se dále zvýší zapojení obyvatel do rozhodování a účast na veřejném životě. Efektivnímu začlenění občanů ve společnosti napomůže i **vybudování moderní a udržitelné dopravní infrastruktury** poskytující uživatelům odpovídající služby při minimalizaci nároků na nezastavěné území a možných dopadů na zdraví a životní prostředí. **Urbánní rozvoj** a činnost v území má podpořit **udržitelné stavění** na základě vypracování komplexního řešení zabezpečení souladu přírodních, civilizačních a kulturních hodnot společnosti.

5-3

PRACOVNÍ SKUPINA PRO IMPLEMENTACI SUR ČR

S ohledem na postup přípravy aktualizace SUR ČR – zejména fungování Pracovní skupiny (složené ze zástupců jednotlivých resortů) – je žádoucí, aby také implementace SUR ČR byla na pracovní úrovni koordinována podobným útvarem.

K tomuto účelu by měla být zřízena Meziresortní pracovní skupina pro implementaci SUR ČR – s ohledem šíři problematiky udržitelného rozvoje, zahrnující víceméně všechny oblasti lidské činnosti – optimálně při Úřadu vlády ČR. Členy této pracovní skupiny budou zástupci jednotlivých resortů. Hlavním účelem Meziresortní pracovní skupiny pro implementaci SUR ČR bude koordinace plnění aktivit uvedených v kap. 5.1 výše tj. zejména hodnocení souladu koncepčních a legislativních dokumentů s prioritami a cíli SUR ČR a přípravy zpráv o plnění SUR ČR (viz dále kap. 6).

Vzhledem k tomu, že pro implementaci SUR ČR je nutná spolupráce a komunikace a dalšími partnery. Lze tedy navrhnout zřízení Pracovní skupiny RVUR pro implementaci SUR ČR, která by vznikla na základě

stávajícího Mikrotýmu pro implementaci SUR ČR¹¹ s přizváním vybraných členů Platformy (např. Asociace krajů ČR, Svaz měst a obcí, Hospodářská komora apod.) a případně s využitím existující Pracovní skupiny RVUR pro udržitelný rozvoj regionů, obcí a území.

5.4 *DALŠÍ AKTIVITY K ZAJIŠTĚNÍ IMPLEMENTACE SUR ČR*

Pro zajištění efektivní implementace SUR ČR je žádoucí poskytnout zainteresovaným subjektům metodickou podporu tj. zejména:

- zpracovat metodická doporučení pro přípravu strategických dokumentů na národní úrovni, obsahující aspekty (i) integrace priorit a cílů SUR ČR do příslušných resortních strategických dokumentů (nově vznikajících či aktualizovaných), (ii) hodnocení souladu resortních programů a plánů s prioritami a cílů SUR ČR,
- zajistit další potřebné metodické konzultace, instruktáže a jinou pomoc pro ministerstva, kraje, obce a další partnery SUR ČR, a
- zavést ucelený monitorovací systém pro implementaci SUR ČR při využití již existujících informačních systémů, indikátorů a dostupných zdrojů dat.

Při zavádění SUR ČR do praxe je nutné klást důraz na postup v jednotlivých úrovních veřejné správy a na provázanost mezi úrovněmi:

- národní (horizontální linie – vůči jiným strategickým dokumentům na národní úrovni)
- územní (vertikální linie – vůči strategickým dokumentům krajů a obcí).
- mezinárodní (vertikální linie – vůči strategickým dokumentům EU a mezinárodních institucí).

5.5 *DALŠÍ AKTUALIZACE SUR ČR*

V ČR se v současné době zavádí dobrá praxe strategické práce. Je žádoucí, aby následující aktualizace SUR ČR (a podobně tak i další národní koncepční dokumenty) byla zpracována podle principů dobré praxe strategického plánování (strategické práce), kterou se právě zabývá Ministerstvo financí, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo životního prostředí, Rada vlády pro udržitelný rozvoj a Grémium náměstků. SUR ČR by v budoucnu měla naplňovat termín „strategie“ jako podkladu pro závaznou volnu mezi variantami zásadního komplexního problému, od počátku transparentně

¹¹ Mikrotým pro implementaci SUR ČR byl ustaven počátkem roku 2009 jako jeden z orgánů RVUR

připravených těmi, kterých se problém týká, s porovnanými verifikovaným očekávanými dopady, a za řízení nezávislým koordinátorem dle ověřené metody.

Spolu se zaváděním dobré praxe strategické práce jak pak žádoucí zvažít zavádění postupů hodnocení udržitelnosti¹² – tj. hodnocení strategických dokumentů z hlediska jejich dopadů na udržitelný rozvoj. V ČR je zatím legislativně uloženo pro oblast územního plánování (od r. 2007).

¹² V zahraničí též označovaný jako tzv. „sustainability appraisal“ (Spojené království) či „integrated assessment (UN Environmental Programme – UNEP)

6 **MONITOROVÁNÍ SUR ČR**

6.1 *ZÁKLADNÍ PRINCIPY MONITORINGU*

Monitoring SUR ČR se principiálně skládá ze dvou procesů (systémů):

1. Sledování udržitelného rozvoje ČR tj. stavu a vývoje jednotlivých témat a oblastí udržitelného rozvoje prostřednictvím sady indikátorů udržitelného rozvoje (viz dále kap. 8.3).
2. Sledování dosahování cílů SUR ČR tj. příspěvku jednotlivých institucí k řešení priorit a dosahování dílčích cílů, např. prostřednictvím pravidelných hodnotících zpráv.

6.2 *SLEDOVÁNÍ PLNĚNÍ SUR ČR*

Příslušné instituce (ústřední orgány státní správy povinně, ostatní subjekty dobrovolně), které mají klíčovou roli v řešení priorit a dosahování cílů SUR ČR, budou v pravidelných intervalech (každé 2 roky) podávat Pracovní skupině pro implementaci SUR ČR informace o jejich příspěvku k implementaci SUR ČR (tj. např. o začlenění relevantních cílů do sektorové koncepce, přijetí nové legislativy, či provedení školení v dané oblasti).

Na základě těchto informací bude periodicky zpracována „Zpráva o plnění SUR ČR“, která zhodnotí stupeň realizace v jednotlivých prioritách a cílech, stručně popíše hlavní aspekty implementace SUR ČR a podá předběžných návrh na případné revize dokumentu. Zpráva bude sloužit pro posouzení míry implementace SUR ČR – v jeho rámci může být podán návrh na případné operativní změny priorit / cílů jejich reformulací a/nebo jejich odstranění nebo doplnění.

Zprávy budou dále zohledňovat zásadní analytické i strategické dokumenty zpracované během hodnoceného období a to jak na národní úrovni, tak i v mezinárodním kontextu (OSN, OECD, EC a pod.). Hodnotící zprávy budou využívat statistické ukazatele (viz následující text s návrhem indikátorů), které budou uvádět v časových řadách, aby bylo možno posoudit vývojové trendy. Ke každému indikátoru bude podáno vysvětlení srozumitelné široké veřejnosti. V obecné části bude zpráva obsahovat hodnocení jednotlivých prioritních os z hlediska rovnováhy mezi třemi pilíři udržitelného rozvoje. Zprávy budou oponovány minimálně třemi nezávislými odborníky a předloženy Vládě ČR, Parlamentu a veřejnosti.

Pro efektivní monitoring je nutné zavést ucelený monitorovací systém pro implementaci SUR (tj. propojení potřebných informací pro sledování a informovanost ze strany RVUR, ministerstev, územní veřejné správy i

dalších zájemců), přičemž je žádoucí využít v co nejširší míře již existující informační systémy, indikátory a dostupné zdroje dat.

6.3

INDIKÁTORY UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

Indikátory jsou navrženy k jednotlivým prioritním osám. Jsou v maximální míře využívány stávající indikátory (ČSÚ, EUROSTAT, OECD, Komise OSN pro udržitelný rozvoj), aby bylo možno sledovat jejich vývoj v čase (časové řady). Indikátory užívané v přehledech EUROSTATu, OECD a Komise OSN pro udržitelný rozvoj budou využity pro mezinárodní srovnání.

Prioritní osa 1: Populace, člověk a zdraví

- Standardizovaná míra úmrtnosti podle skupin nemocí
- Expozice obyvatel prašnému aerosolu
- Očekávaná délka života a očekávaná délka života prožitého ve zdraví
- Emise a těžba surovin spojené se spotřebou domácností¹³
- Zadlužení domácností
- Ekologická stopa
- Míra zaměstnanosti starších pracovníků
- Index stáří a index závislosti

Prioritní osa 2: Ekonomika a inovace

- HDP na osobu
- Produktivita práce
- Obecná míra nezaměstnanosti
- Převážná náročnost v dopravě
- Energetická náročnost HDP
- Spotřeba primárních energetických zdrojů
- Podíl energie z obnovitelných zdrojů
- Materiálová spotřeba
- Odběry povrchových a podzemních vod podle sektorů
- Nakládání s odpady podle hlavních způsobů nakládání (materiálové využití, energetické využití, skládkování)
- Struktura vzdělanosti
- Výdaje na výzkum a vývoj

¹³ Jedná se o emise do ovzduší (CO₂, SO₂, NO_x, PM₁₀) a těžbu skupin surovin (fosilní paliva, rudy, ostatní suroviny, biomasa), ke kterým došlo v důsledku výroby produktů, které byly spotřebovány domácnostmi v ČR.

- Přístup k internetu

Prioritní osa 3: Rozvoj území¹⁴

- HDP na osobu
- Obecná míra nezaměstnanosti
- Podíl výdajů na výzkum a vývoj na celkových výdajích a podíl počtu zaměstnanců ve výzkumu a vývoji na celkové zaměstnanosti
- Podíl obyvatel zapojených do místních Agend 21
- Migrační saldo venkovských obcí
- Celková výše příjmů na 1 obyvatele a dluhová služba
- Přeprava cestujících veřejnou silniční a železniční dopravou na obyvatele
- Přístup k internetu
- Počet hostů v hromadných ubytovacích zařízeních
- Výdaje na kulturu z veřejných rozpočtů na obyvatele
- Pokrytí území ČR schválenou územně plánovací dokumentací obcí
- Podíl zastavěného území na celkové rozloze

Prioritní osa 4: Krajina, ekosystémy a biodiverzita

- Indikátor změn území a ekosystémů
- Index běžných druhů volně žijících ptáků
- Výdaje¹⁵ na ochranu životního prostředí a veřejné výdaje na ochranu životního prostředí
- Spotřeba základních živin v minerálních hnojivech
- Podíl ekologického zemědělství
- Defoliace
- Intenzita těžby dřeva

Prioritní osa 5: Stabilní a bezpečná společnost

- Index vnímání korupce
- Účast ve volbách
- Populace žijící pod hranicí chudoby před a po sociálních transferech
- Podíl vládního deficitu/přebytku na HDP a podíl vládního dluhu na HDP

¹⁴ Indikátory pro prioritní osu 3 budou sledovány vždy za jednotlivé kraje i celou ČR (průměr)

¹⁵ Zahrnuje investiční i neinvestiční výdaje

- Průměrná délka soudního řízení
- Celková zahraniční rozvojová spolupráce
- Emise skleníkových plynů¹⁶ na obyvatele a na jednotku HDP
- Přímé zahraniční investice v ČR a investice ČR v zahraničí (jako procentní podíl na HDP)

¹⁶ Jedná se o emise sledované v rámci podávání zpráv Mezinárodnímu panelu pro klimatickou změnu (IPCC), které zahrnují také emise z dopravy.